

VÁSÁRHELYI JÁNOS:

A DOLGOZÓ EGYHÁZ

— PÜSPÖKI JELENTÉS —

1937.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

KÜLÖNLENYOMAT
AZ ERDÉLYI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET
1937. ÉVI JEGYZŐKÖNYVÉBŐL.

KCLOZSVÁR
MINERVA IRODALMI ÉS NYOMDAI MŰINTÉZET R.-T.

1937.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Egyházkerületi közgyűlést megnyitó imádság.

Olvasandó ige:

Zsidó levél 12: 1—15.

Örökkévaló Isten! Mennyei édes atyánk a Jézus Krisztusban!

Itt állunk szined előtt, mi, akiket szent egyházad őrállóiuul hívott el atyai bölcseséged. Gondok, aggodalmak, keserőségek gyötrik lelkünket. Érezzük méltatlanságunkat és erőtlenségünket. Oh ne engedd, Atyánk, hogy a keserőségnek bármely gyökere elhatalmasodjék szívünkben, hanem cselekedd Szentlelked által, hogy most, amikor együtt vagyunk egy akarattal, épüljünk egymás hite által s nézván a hitnek fejlődésére és elvégzőjére, a Krisztusra, szent erőket nyerjünk arra, hogy kövessük mindenki irányában a békességet és a szentséget, amely nélkül senki sem látja meg az Urat.

Szent Lelked által növeld a mi hitünket. Ird be szívünkbe a megtartó igazságot, hogy Te nekünk Gondviselő Atyánk vagy és a Te szerelmed mindenre elégséges minékünk.

Erősítsd meg szívünkben az életadó reménységet, hogy Te, idvességünknek Istene, mindeneket egyformán javukra rendezel azoknak, akik Téged szeretnek. Szentlelked által cselekedd, hogy a mi szívünket is betöltse az a boldog bizalom, az a sohasem kétségeskedő diadalmas reménység, melynek birtokában győzedelmesen szólott az apostol: Aki az Ő tulajdon Fiának nem kedvezett, hanem Őt mindnyájunkért odaadta, mimódon ne ajándékozna vele együtt mindent minékünk.

Áldd meg életünket azzal a hittel, reménységgel megszentelt élő szeretettel, mely sohasem keresi csak a maga hasznát, mindent hiszen, mindent remél és soha el nem fogy, hogy ezzel az igaz szeretettel szolgáljuk népünket, hogy ez a

szerepet tegye olyan erőssé a mi lelki édesanyánknak, anyaszentegyházunknak karjait, hogy úgy tudja szívére ölelni az ő gondviselésébe adott gyermekeit, hogy egy is el ne vesszen azok közül, akiket reábiztál.

Örökkévaló Istenünk! Könyörgünk, adj békességet a mi időnkben. Áldd meg országunkat, a Felséges Királyt, királyi házáat. Adjad, hogy igazság és békesség, irgalmasság és szeretet töltse be és szentelje meg a különböző népek és felekezetek munkáját, hogy a Te dicsőséged szolgálatában legyen áldott, békességes az élet ezen a földön, hogy népeinek öröme legyen ékessége a Felséges Király uralmának.

Könyörgünk az egész világ békességéért. Ragyogtasd fel mind az egész földön a Te dicsőségednek világosságát, hogy mindeneket betöltsön és megszenteljen a Te igaz ismereted, a mi Urunk Jézus Krisztus által, akinek nevében mi is hálaadással hirdetjük a Te nagy nevednek dicséretét: Dicséret, dicsőség, tisztesség és hálaadás térjen a Te nagy nevedre most is a mi néked szolgáló munkánk és bizonyoságtételünk által. Mindörökkön örökké, Ámen.

Püspöki jelentés

az Erdélyi Református Egyházkerület 1937. november
20-án tartott közgyűlésén.

Főfiszfeletű és Méltóságos Egyházkerületi Közgyűlés!

Az igazgatótanács jelentése elég részletesen beszámol egyházkerületünk kormányzatáról, külső életviszonyairól és azért méltóztassanak megengedni, hogy én püspöki jelentésemben inkább a jelentések adatain felépülő feladatokra utaljak.

Egyházunknak félmillió léleknél többet kell gondoznia, lelkiileg irányítania, hitében, nyelvében, valláserkölcsei erejében megtartania, — Isten dicsőségének szolgálatára, az ország javának munkálására. Nem könnyű feladat. A gondjainkra bizott nép sokféle külső és belső nyomorúság között vívódik. Megtört gazdasági erejében, megromlottak kereseti viszonyai és egyre szűkebb területre korlátozódnak megélhetésének erőforrásai. Akadályokkal találkozik ősi műveltségének megtartására és fejlesztésére irányuló munkájában. Nemcsak külső körülmények hatnak bénítólag életviszonyaira, hanem belső kísértések is támadják és gyengítik életét. Ilyen körülmények között még fokozottabban szükséges, de sokszorosan nehezebb is az egyház építő, megtartó munkája. Nézzük, miképpen végzi egyházunk ezt a munkát? Milyen a helyzete, milyen irányban kell tovább fejlesztenie eddigi végzett tevékenységét?

Az egyház helyzetének megvizsgálása alapján három tényező szerepének megállapításából következik. Első: Van-e, él-e és micsoda hit él az egyházban? Második: A közös hit vallói milyen munkát végeznek, milyen hit- és életközösségekben élnek az egyház keretében? Harmadik: Az egyház munkájának és szolgálatának képviselői és hordozói milyen mértékben felelnek meg elhivatásuknak, milyen támogatásra találhatnak az egyház egyetemes életében? Egyszóval a hitvallási alap rendületlensége és ez alapon felépülő hitépítő munka komolysága,

a hívek erőteljes, öntudatos szervezettségének hatalma, lelkipásztorok, tanárok és tanítók, általában az egyházi élet tevékenységében eljáró munkások színvonala és megbecsültetése határozza meg az egyház helyzetét és ezen tényezők számbavétele tárja fel a szükséges feladatok megismerését. Jelentésben e szempontok alatt kívánok reámutatni helyzetünkre és kötelességeinkre.

Hitéletünk.

Mindnyájunknak megnyugvására szolgálhat, hogy hitéletünk gondozása tekintetében egész egyházi tevékenységünk egyre határozottabban és öntudatosabban hitvallásunk alapján épül fel. Valláskönyveink, konfirmációi oktatásunk, templomi igehirdetésünk, minden bibliaköri munkánk és egyéb szövetségi lelki tevékenységünk mind hitvallási irataink útmutatása mellett a Szentírás egyre teljesebb és tisztább megismerésére és követésére törekszik. Ez a szempont irányítja a főként teológiai tanáraink által buzgón ápoltságú tudományos teológiai irodalmunkat is. Nagy megnyugvásunkra szolgálhat, hogy egyházunk körén belül ma már nincsenek éles ellentéteket kiváltó világ- és életnézeti harcok, hanem csaknem teljesen egységes meggyőződés tölti be a szíveket afelől, hogy anyaszentegyházunk megújuló jövődjét csak az ősi, atyáink által híven megtartott hitvallási alapokon lehet felépíteni. Inkább arról van szó, hogy ebben az irányban kell lényegesen többet és eredményesebben dolgozni. Vessünk egy futó pillantást arra, hogy hitéletünk ápolása érdekében milyen munkát végeznek gyülekezeteink?

Istentiszteletek.

A jelentésekből az tűnik ki, hogy az istentiszteleteket vasárnapokon és ünnepnapokon mindenütt rendszeresen megtartják. Vasárnap délutánonként azonban már nem mindenütt tartanak teljes istentiszteletet igehirdetéssel, biblia- vagy kátémagyarázattal. Felemlítem, hogy a marosi egyházmegyében olyan nagyobb gyülekezetekben, mint amilyenek Lukafalva, Mezőbánd, Nagyernye, nem tartanak vasárnap délután biblia-magyarázatot. Ugyanezt a jelenséget állapítja meg a gyülekezetek fölemlítése nélkül a bekecsalji egyházmegye esperese is jelentésében. Nem is idézek más adatot, mert elég ez is annak fölemlítésére, hogy az istentiszteletek tartására sokkal nagyobb gondot kell fordítanunk és vigyáznunk kell arra, hogy istentiszte-

leteinken valóban tisztán és elegyítetlenül hirdettessék Istennek igéje, hogy népünk valóban megszentelt ünnepnapok által nyerjen hitbéli erőket egyre súlyosabbá váló hétköznapi terheinek elhordozására, kötelességeinek teljesítésére. Kövesse-
nek el mindent lelkipásztoraink, tanítóink, tanáraink, presbí-
tereink, nőszövetségi vezetőink, hogy a vasárnapi istentiszteletek
külső és belső lefolyásukban, tartalmukban egyre erőteljesebb
bizonyágtételek legyenek, hogy a vasárnapi istentiszteletek
valóban áldott alkalmak legyenek arra, hogy épüljünk egymás
hite által. Igaza van az udvarhelyi egyházmegye esperesének,
hogy az egyházat csak a templomból és a templomon keresztül
lehet fenntartani és kormányozni. Magának a lelkipásztornak,
de nemcsak öneki, hanem az egyház összes lelki tevékeny-
séget végző szervezeteinek, a vasárnapi iskoláknak, ifjúsági
szövetségeknek és nőszövetségeknek egész heti munkája a
vasárnapi istentiszteletre való kitekintéssel kellene történjen,
úgy, hogy vasárnap a templomban mindnyájan együtt legye-
nek. Különösen nagy gondot fordítsanak a lelkipásztorok az
istentisztelet minden részére, főként a helyes, buzgó, az isten-
tisztelethez és a lelkek vágyakozásához méltó imádkozásra,
erőteljes, alapos, tartalmas igehirdetésre. A gyülekezetnek
egész héten készülnie kellene a buzgó éneklésre, az isten-
tiszteleti énekeket gyakorolni kellene vallásórákon, más össze-
jöveteleken. Személyes tapasztalataim is vannak róla, de a
jelentések is igazolják, hogy istentiszteleteink liturgiális rendjé-
nek tiszta megtartására sok helyen nem fordítanak elég gondot,
Nagyon sokat kell még tennünk igehirdetésünk színvonalának
emelése érdekében is. Bizony súlyos megítélés alá eshetik
az a körülmény is, hogy sok helyen még tanáraink, tanítóink
s azok családtagjai sem járnak rendszeresen istentiszteletre.
Ha megfordulok a kolozsvári templomokban, mindig éles
fájdalom tölti be a szívemet amiatt, ha tanintézeteink, kerü-
letünk, egyházközségi intézményeink javadalmasaiból, egyházi
méltósággal felruházott híveinkből is mindig igen keveset
látok a templomban. Áll ez a panasz más helyeken is s vonat-
kozik még fokozottabb mértékben presbítereinkre. Több esperes
panaszolja jelentésében, hogy a presbíterek és azoknak család-
tagjai elhanyagolják az istentiszteletek rendszeres látogatását.
Még szomorúbb a helyzet a hétköznapi istentiszteletek
tekintetében. Nagyon sok helyen nem tartanak hétköznapiakon

istentiszteletet. A bekecsalji egyházmegyében az esperes szerint hétköznapiokon a legtöbb helyen nincs istentisztelet, csak kevés helyen van hétfőn reggel és szombat este. A bűnbánati hetekben még van próbálkozás s akkor van egy-egy kisebb gyülekezet is. Az orbai egyházmegyében, a nagyhét kivételével, csak egy napon tartanak istentiszteletet öt egyházban. Az udvarhelyi esperes megállapítja, hogy 1936-ban hétköznapiokon egy lélek sem volt templomban Felsőboldogfalván és Rugonfalván. A marosi egyházmegyében nyolc helyen, köztük pár nagyobb egyházközségben, nincs hétköznapi istentisztelet. A szilágysági esperes jelentése szerint ebben a nagy egyházmegyében hétköznapiokon minden reggel van istentisztelet 16 egyházban, hetenként csak pár napon van 39 egyházban és egy hétköznapon sincs, a nagyhét kivételével, 27 egyházban. A nagyszebeni esperes is megállapítja a hétköznapi istentiszteletek lanyha tartását, például Mohán nincs hétköznapi istentisztelet, nagyhéten is csak szombat este, akkor is igeolvasás nélkül, Oláhújfaluban vasárnap délután csak nyáron van istentisztelet, nagyhéten csak harangozás. E pár adat is eléggé megvilágítja, hogy a hétköznapi istentiszteletek tekintetében milyen nagyok a mulasztások. Hát még ha az istentiszteletek látogatottságáról beszélünk! Hol vagyunk mi attól az időtől, amikor mindennap voltak istentiszteletek gyülekezeteinkben és hetenként legalább kétszer volt bibliamagyarázat is? Ne tartsuk kisjelentőségűnek ezt a dolgot. Én nekem komoly meggyőződésem az, hogy ha minden buzgóságunk felébresztése által, a felelős egyházi vezetőknek igazi, komoly munkája és példaadása által, nem sikerül visszaszoktatni, visszavinni híveinket templomaink oltalmazó falai közé, hogy ott nyerjenek életet megtartó és megszentelő lelki erőket, akkor elvesztünk, akkor igazán beteljesül rajtunk a költő szava, mint oldott kéve széthúll nemzetünk. Mi tart össze, mi egyesít, mi tesz valóban egymás testvéreivé, ha nem tudunk Isten színe előtt együtt lenni?

Bibliakörök, vasárnapi iskolák.

Az ige áldásait kell szétvinni és az egyes lelkek belső életének alkotó tényezőivé tenni a bibliakörök munkája által is. A legtöbb egyházmegyében megkezdték és végzik is ezt a munkát a nőszövetségek és a különböző ifjúsági szövetségek

bibliaköreiben, de ez a munka külső körülmények folytán sok akadályra talál és azért e téren is visszaesés mutatkozik. Remélem, hogy az akadályok rendre elhárulnak és akkor újra élénkebb erővel indul meg ez a tevékenység is. Különös öröömre szolgál, hogy a vasárnapi iskolák tevékenysége most már zavartalanabb lehet a kultuszminiszterium kibocsátott rendelete által tisztázott helyzet alapján. A legtöbb egyházmegyében már is szép ez a munka, de mindenesetre további fejlesztésre vár és nem szabad nyugodnunk addig, amíg ez áldott munkának hatáskörébe tanköteles gyermekeink teljes létszámát be nem vonjuk. A holnap és holnapután gyülekezetei a vasárnapi iskolákból kerülnek ki és ha jövendőnket kockára tenni nem akarjuk, akkor vigyáznunk kell arra, hogy gyermekeink szívéhez minél hamarabb eljusson Isten ígérének útmutató világossága. Hadd világítsam meg egy pár adattal e tekintetben is a helyzetet. A nagyszombati egyházmegyében minden gyülekezetben van vasárnapi iskola, a vasárnapi iskolások száma 567, a tankötelesek számának 34.1 százaléka, a református iskolákba járóknak 71.1 százaléka. A küküllői egyházmegyében 26 egyházközségben működik vasárnapi iskola 1128 taggal. Tankötelesek száma 3278. A gyulafehérvári egyházmegyében 16 egyházközségben 22 csoportban 433 tag. A szilágysági egyházmegyében vasárnapi iskolát 65 egyházközség vezet 2855 gyermekkel. A tankötelesek száma 10.224. Az erdővidéki egyházmegyében 24 csoportban működik vasárnapi iskola 23 vezetővel 1116 gyermekkel. A tankötelesek száma 2663. A marosi egyházmegyében 46 egyházközségben van vasárnapi iskola 83 csoportban 3114 növendékkel a 7003 tankötelesből. Az udvarhelyi egyházmegyében 46 egyházközségben van vasárnapi iskola 59 csoporttal 2248 taggal a 4433 tanköteles közül. A kézdi egyházmegyében 13 gyülekezetben nincs vasárnapi iskola. Nem törekedtem teljességre ez adatok felsorolásában, csak azt kívántam felmutatni, hogy még olyan egyházmegyékben is, amelyekben élénkebb a vasárnapi iskolai munka, még mindig nem sikerült bevonni a munkába a gyermekeknek csak 40, egészen kivételesen, 50—60 százalékát. Úgy gondolom, hogy indokolás nem szükséges annak igazolására, hogy ennek a szentcélú munkának felkarolása érdekében minden lehetségest meg kell tenni. De hálát adok Istennek a már eddig is elért eredményért!

Az ifjúság körében végzett munkában, fájdalom, a legtöbb helyen visszaesés mutatkozik. Ezt állapítja meg a nagyszombati egyházmegye, amelyben összesen 11 fiúbibliakör van 198 taggal. A nagyenyedi egyházmegye esperese szintén azt állapítja meg, hogy az ifjúsági munka több helyen szünetel. Gyulafehérvári egyházmegyében rendszeres ifjúsági munka leányokkal csak öt helyen, fiúkkal csak négy helyen van. A hunyadi egyházmegyében I. K. E. szövetség három helyen volt 68 taggal, leányszövetség hat helyen 102 taggal. A szilágysági esperes jelentése szerint leányszövetségi munkát 16 egyház végez, a leányszövetség tagjainak száma 282. A fiúk között, hogy a jelentés kifejezését használjam, 70 egyházban van valamelyes ifjúsági munka. Ifjúsági énekkar is van 14 egyházban 554 taggal. Az erdővidéki egyházmegyében I. K. E. van hét egyházközségben 318 taggal, Leányszövetség 9 egyházközségben 126 taggal. A marosi egyházmegyében I. K. E. 19 helyen 220 taggal, leányszövetség 13 gyülekezetben 227 taggal. Az udvarhelyi egyházmegyében fiúbibliakör 29 van 403 taggal, leányszövetség 28, 204 taggal. Az orbai egyházmegyében 11 egyházközségben van fiú- és leánybibliakör 568 taggal. A bekecsaljai esperes jelentésében azt állapítja meg, hogy talán egyetlen egyházközségben sincs az egyházmegyében olyan ifjúsági munka, amely érdemes volna erre a megnevezésre. Valóban egész egyházkerületünkben az a helyzet, hogy sokkal nagyobb gondot és áldozatot kell fordítani az ifjúsági munka hathatósabbá és eredményesebbé tétele érdekében. Jól tudom, hogy e munkában való visszaesésnek az is az oka, hogy sok helyen az ifjúság érdekében végzett munka zavartalanságát hatósági beavatkozások gátolják. Remélem, sikerül kieszközölni a kultuszminisztériumtól a munka érdekében egy a vasárnapi iskola működésének biztosításához hasonló rendeletet, hiszen az ifjúság körében végzendő vallás-erkölcsi munka kétségtelenül magas állami érdekeket is szolgál. Az erdővidéki egyházmegye esperese jelentésében hivatkozik egyik csendőrmesternek jellemző mondására, aki azt állapította meg, hogy amíg összejöhett az ifjúság, addig az ifjúsággal semmi baj nem volt, most azonban minden este vigyázni kell, hogy csend és rend legyen. Így is van. Ugyan miféle államérdeknek, vagy közér-

deknek szolgál hátrányára az, ha ifjúságunkat imádkozásra, szent énekekre, az Isten ígérének ismeretére tanítjuk, ha komoly lelki műveltség kincseit közöljük velük? Meg kell tisztítani az ifjúsági munkát minden mellékszemponttól. Hiszem hogy az egyház körében végzett ifjúsági munka végül is kivívja tisztességének és értékének elismerését, igazolja nélkülözhetetlenségét, megszerzi a jók rokonszenvét és támogatását. Az ifjúsági munkának egy tanulságos módjára emlékeztet a nagyenyedi esperesi jelentés, amikor utal arra az egyházkerületünkben régi időkben általánosan gyakorolt és Miriszlón ma is érvényben levő szép szokásra, hogy a lelkész visszatartja az ifjúságot a templomban és ott foglalkozik az ifjúság lelki irányításával. Hangsúlyozom, hogy az ifjúsági munka továbbfejlesztése érdekében minden lehető el fogok követni és legelső sorban arról igyekszem gondoskodni, hogy az ifjúságnak egységes irányítása, szünet nélkül való továbbgondozása, egy az egész ifjúsági munkát kézbe tartó és állandóan irányító titkár kezébe tétessék le. Ez a nagy kérdés igényli és meg is érdemli azt, hogy állandó komoly irányítás alatt álljon.

A hitélet ápolása érdekében az Ige hirdetésében áldott munkát végeznek a nőszövetségi bibliakörök is csaknem minden egyházmegyében, illetve egyházközségben. Az egyházkerületi nőszövetség székelyudvarhelyi nagygyűlése külön határozatban mondotta ki, hogy a nőszövetségi munkát első sorban bibliaköri alapon kívánja végezni és e bibliakörök helyes szervezése érdekében minden lehető megtesz.

Házi istentiszteletek.

Ha örvendetes és vigasztaló a nőszövetségnek e határozott és komoly állásfoglalása, melynek alapján remélnünk lehet, hogy belátható időn belül egyetlen olyan nőszövetségünk sem lesz, amelyben komoly bibliakör munkája ne szolgálná az ígében való gyarapodást, épen ezzel kapcsolatosan reá kell mutatnom egyik legnagyobb hiányosságunkra, amely abban mutatkozik, hogy alig lehet valamit is szólni arról, hogy gyülekezeteink családi hajlékaiban érvényben lenne a református családi életnek őseink gyakorlatában nélkülözhetetlen alkotó része, a házi istentiszteletek tartása. Fel sem tudjuk mérni azt az áldást, mely abból fakadna egész egyházi életünkre, népünk megtartására, ha valóban minden református

hajlék naponként templommá alakulna át, amelyben a család-apa vagy családjánya bibliaolvasása, a közös imádság és közös zsolttáráneklés szentelné meg és emelné Istenhez a lelkeket. A pásztori látogatások egyre öntudatosabban ebben az irányban kellene kezdeményező lépéseket tegyenek. Minél több nehézségbe ütközik az eredményes iskolai nevelés, vallásos oktatás, ifjúsági munka, annál nagyobb szükség van arra, hogy a családi hajlékok legyenek védelmező várai hitünk ápolásának. Szükséges, hogy lelkipásztoraink munkájuk elengedhetetlen alkotó részévé tegyék a gyülekezetekhez tartozó családok rendszeres látogatását, úgy, amint arra nemrégben Imre Lajos testvérünk, a kézdi egyházmegye főjegyzője, utalt. A lelkipásztorok az egyes családokban mutassák meg a kálvinista életrend alkotórészének, a házi istentisztelet tartásának, módját. Nagy áldása lenne annak is, ha e kérdéssel a presbiteriumok foglalkoznának és épen az egyes presbiterek családjai járnának e tekintetben jó példával elől, sőt később a munka irányításában, propagálásában a presbiterek is résztvennének. Az erdővidéki esperes megemlékezik jelentésében arról, hogy az egyházmegye intézkedéseket tett az egyházközségeknek szomszédságok szerinti felosztására és a presbitereknek a pásztori munkába való bevonására nézve, hogy a gondos és éber vigyázás folytán a presbiterium jobban meg tudja látni a szegényeket, árvákat, betegeket, ingadozókat. Jól mondja az esperes, hogy a lelkész annyi ember, ahány jó presbitere van. Ha egyszer eljutunk csak megközelítőleg is oda, hogy családi hajlékaink, vasárnapi iskoláink, ifjúsági és szövetségi bibliaköreink, hétköznapi és vasárnapi istentiszteleteink mind-mind áldott csatornái lesznek az Ige élő erejének a lelkekbe való eljuttatása számára, akkor valóban szent bizalommal tekinthetünk szembe minden életünkre törő támadással, mert mi is boldogan fogjuk tapasztalni azt, amit atyáink hirdettek elragadtatótt lélekkel: Az Ige és Szentlélek bennünk nekünk mindig erős védelmünk.

Egyre azonban nélkülözhetetlenül szükségünk van. El kell kezdenünk a munkát és annak végrehajtását, aminek mint minimális követelménynek teljesítését szükségesnek tartjuk, számon kell kérnünk és a mulasztókkal szemben el is kell járnunk. Nem elég panaszkodni amiatt, hogy az istentiszteletek tartásának liturgiális rendjében mulasztások vannak, hogy

gyülekezetek vannak, ahol vasárnap délután nem tartanak bibliamagyarázatot, kátémagyarázatot, gyülekezetek vannak, ahol egyáltalán nincsen hétköznap istentisztelet, hanem azokkal szemben, akiknek végezniök kell minden körülmények között e feladatokat és akik felelősek ezekért az állapotokért, a törvény világos rendelkezései szerint, el is kell járni és ahol a hivatalosak a szükséges eredmény elérésére alkalmatlanok, ott fölcserélésük iránt az egyház nyilvánvaló életérdekei védelmében intézkedni kell.

Iskola=ügyünk.

A hitélet ápolása, a lelkek Isten igéjével való gondozása nyújtja alapját és köteleztetését egyházunk ama feladatának, amelyet egyházunk mindig hitvallásából folyó kötelességének ismert, hogy gyermekeinket olyan műveltség áldásában kell részesítenünk, amelyet hitünk ereje éltet és szentel meg. Ebből következik, hogy anyaszentegyházunk az iskolai nevelés munkáját nélkülözhetetlen alkotó résznek tekintette vallásos életrendjében. Miért ragaszkodunk felekezeti iskoláink megtartásához? Egyházunk az iskolák fenntartásának köteleztetését a negyedik parancs oltalma alá helyezi. Kálvin az egyházat az Isten iskolájának mondotta és feladatát abban látta, hogy az egyház hitben megszentelt jellemeket adjon a világnak, népek és nemzetek társadalmának, Isten dicsősége szolgálatára. Ebből a szempontból kell megítélni helyzetünket és iskola-fenntartói kötelezettségünket. Iskoláink fenntartásának jogáról és kötelezettségéről, hitvallásunkból kifolyólag, épen úgy nem mondhatunk le, mint hitünk szabad gyakorlatáról. Egyházunk élete azzal kezdődött, hogy a nép nevelésére nemcsak templomot, de a templom mellé iskolát is adtunk. Tudatában vagyunk annak, hogy ahol iskoláink megszűnnek vagy veszélybe kerülnek, ott megrendül templomaink alatt is az alap.

Iskoláink helyzetéről, oktatásügyünk állapotáról, az iskola-fenntartás nehézségeiről és ezzel kapcsolatos küzdelmeinkről beszámol az Igazgatótanács jelentése. Helyzetünk megvilágítása, különösen népnevelésünk és vallásoktatásunk nehézségei szempontjából szükségesnek tartom azonban az esperesi jelentésekből idézni egy pár aggasztóan jellemző adatot. Az erdővidéki egyházmegyében a tanköteles 2663 gyermekünk közül 2311 nem részesül anyanyelvi oktatásban. A nagyenyedi egyházmegyében a református tankötelesek száma 5845, refor-

mátus iskolába járt 1688. Magyartagozatban nyert oktatást 1574. Nem részesült anyanyelvi oktatásban 1327. Beiskolázatlanul maradt 715. A többi más felekezetű iskolákba vagy ipariskolákba járt. A tankötelesek 12 százaléka tehát írástudatlan. A küküllői egyházmegyében 3278 tanköteles közül 1466 tanult református iskolában. A gyulafehérvári egyházmegyében 108 nyilvántartott benemiskolázott gyermek van. A hunyadi egyházmegyében 773 gyermekünk nem részesült anyanyelvű oktatásban. A szilágysági egyházmegyében 10224 tanköteles közül 5776 nem részesült anyanyelvű oktatásban. A marosi egyházmegyében 7003 tanköteles közül csak fele részesült anyanyelvű oktatásban. Az udvarhelyi egyházmegyében a tankötelesek száma 4733, nincs beiskolázva 128, református iskolába jár 761, magyar tannyelvű államiba 1570, nem nyer anyanyelvű oktatást 2105. Még folytathatnám ezeknek az adatoknak felsorakoztatását, amelyek mutatják, hogy nagyobb tömegben együttlakó gyülekezeteinkben is milyen rendkívüli nehézségekkel kell számolni, ha gyermekeink vallásos neveléséről gondoskodni kívánunk. Természetes, hogy egyházunk vezetői súlyosan átérzik e nehézségeket és gyötördő lélekkel keresik a gyógyulás, a segítség útját. Behatóan foglalkozik ezzel a helyzettel többek között a kézdi egyházmegye esperese, aki többek között felveti azt a gondolatot, hogy kezdjenek az egyházak közös akciókba avégből, hogy a közoktatásügyi minisztérium tartsa meg az olyan állami iskolákban a magyar tagozatot, ahol a tanulók között legalább 20 százalék a magyar anyanyelvű és ott alkalmazzanak olyan magyar nyelven tanítani tudó tanítót, aki a gyermekek lelki irányítását megfelelőleg végezni tudja, viszont ahol a növendékek száma nem éri el a 20 százalékot, ott engedje meg a miniszter, hogy a rendes tanórákon kívül a lelkészek és énekevezérek taníthassák meg a gyermekeket anyanyelvükön írni és olvasni. A legtermészetesebb dolog kétségtelenül az lenne, ha egyházunk az iskolafenntartás kérdését saját körében tudná megoldani és e munkájában megfelelő elismertetésre és támogatásra találna. Ilyen körülmények között ezeken a helyeken is, de még inkább olyan helyeken, ahol kisebb gyülekezetekben, szétszórtságban élnek hiveink, rendkívül nehéz biztosítani a vallástanításnak és konfirmációi oktatásnak eredményességét. A hunyadi egyházmegye esperese, de más

esperestestvérem is, foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy jelenlegi vallástankönyveink, amelyek református iskoláink számára, az összes osztályokban keresztülvitt egységes oktatás és nevelés szempontjai figyelembevételével készültek, igen nehezek és épen azért szükséges, hogy a nem felekezeti iskolákba járó gyermekeink számára külön, épen ennek a célnak megfelelő tankönyvek készítettessenek. Bejelentem, hogy ez életsükséglettel számolva, lépéseket tettem aziránt, hogy tényleg e különös helyzetnek megfelelő tankönyvek kiadásáról gondoskodjunk. Dr. Imre Lajos teol. tanár aa. készséggel vállalkozott e munka irányítására s remélem, hogy e komoly szükségletről rövid időn belül gondoskodni is tudunk. Nem adjuk fel a reményt arra vonatkozólag sem, hogy felekezeti iskolai rendszerünket sikerül végül is kiépíteni és ezirányú tevékenységünket zavartalanabban tudjuk folytatni. Ebben az irányban lankadatlan buzgósággal folytatjuk az illetékes tényezők meggyőzésére irányuló munkánkat, mert úgy érezzük, hogy népünk lelki élete végtelenül áldásos megnyugváshoz jutna, ha a felekezeti oktatás kérdését az állam minden érdekének lojális figyelembevétele mellett, kibékítően lehetne megoldani. Mi hitünkben megerősödött, de épen ezáltal valóban értékes polgárokat akarunk nevelni a hazának s ezért sohasem adjuk fel a reményt arra nézve, hogy ez a munkánk végül is megfelelő elismerésre, sőt támogatásra is talál abban a mértékben, amelyben népünk bekapcsolódik és részt vesz az ország kulturális haladásának biztosításában és e célt szolgálni hivatott terhek hordozásában.

Nagy nehézségekkel találkozunk a tanoncok vallásoktatása tekintetében is, mert a tanoncoktatás tervéből a hittant törölték. A tanoncoktatással alig pár helyen tudnak behatóbban foglalkozni. Marosvásárhelyt, Medgyesén, Székelyudvarhelyt, Kolozsvárt, Désen, Nagyszebenben, Brassóban, Fogarason igyekeznek rendszeresebben megoldani a tanoncoktatás kérdését. Itt kell főlemlítenem a cselédek gondozásának problémáját. E tekintetben is történnek itt-ott áldásosnak ígérkező kezdeményezések, egyes egyházmegyéknek a figyelme élénkebben ki is terjed e problémára, de e tekintetben is alig haladtunk túl azon, hogy kezdjük észrevenni és meglátni azt a veszedelmet, amelyet e kérdésnek elhanyagolása jelent egyházunkra és népünkre nézve.

Középiskoláink, teológiánk munkájáról beszámol az igazgatótanácsi jelentés. E kérdésekkel ebben a vonatkozásban nem kívánok most részletesebben foglalkozni, csak arra utalok, hogy középiskoláink vallásos életrendjének egységes rendezését elengedhetetlenül szükségesnek tartom. E célból a folyó év elején beható tanácskozásokat folytattam középiskoláink vallás-tanáraival, dr. Imre Lajos egyházkerületi belmissziói előadó vezetése mellett és e megbeszélések rendjén tisztáztuk azon alapelveket, amelyeken felépítve kell biztosítanunk középiskoláink vallásos nevelésének egységes, hitvallásunknak megfelelő szempontok szerint rendezett életrendjét. Remélem, hogy a szükséges intézkedéseket e tekintetben rövidesen megfogja tenni igazgatótanácsunk.

Szociális munkánk.

Áttérek most már azon feladatok lelkünk elé idézésére, amelyeket egyházunk szeretetmunkája érdekében szükséges megtennünk. A belmissziói atya, Wickhern, hangsúlyozta volt, hogy az egyháznak nemcsak ezt kell mondania, hogy enyém a hit, hanem ezt is: Enyém a szeretet. A hitélet valóságának a szolgáló szeretet munkáiban kell megnyilatkoznia. Krisztus reámutatott a szegényekre, az éhezőkre, a ruhátlanokra, a betegekre és szólott: Valaki egynek e kicsinyek közül gondját fölveszi, az én gondomat veszi fel. Ha valamikor, most van szükség arra, hogy egyházunk a védő, oltalmazó, segítő szeretet minden eszközével segítségére siessen ezer nyomorúsággal megtámadott híveink seregének. Gyülekezeteink, különösen nőszövetségeink, végeznek is jótékonyági munkát, de még nagyon távol vagyunk attól, hogy ez a munka egységesen szervezett, híveink minden életérdekét komolyan felkaroló lehessen. Különösen kevés történik az intézményes védelem és segítség tekintetében. Nincsenek elegendő számú szegény- és aggmenházaink a munkaképtelen öregek és árvák és elhagyatottak védelmére. Egyetlen árvaházunk munkáját is sokkal szélesebbkörűvé kell tennünk. A népegészségügy fejlesztése, a betegek látogatása és gondozása a legtöbb helyen nagyon kezdetleges. Református kórházunk tevékenységét is szüntelen tovább kell fejlesztenünk és gondoskodnunk kell arról, hogy diakonisszaintézetünkől egyre több munkást nyerhessünk a gyülekezetekben végzendő szeretetmunkák számára is. Amint

az esperesi jelentésekből megállapítható, a kolozsvári gyülekezet tart fenn nőszövetsége által aggmenházat és napközi otthonokat. A nagyenyedi gyülekezet aggmenházat, melyben hat egyháztág talál oltalmat. A hunyadi egyházmegyében gróf Kendeffy Gáborné tart fenn gyermeknyaraltató telepet Óraljaboldogfalván. A székelyudvarhelyi egyházközségben van szegényház, ahol több munkaképtelen szegény részesül ellátásban. Ezen az úton tovább kell haladnunk és szemelőtt kell tartanunk a célt, hogy egyházunk jótékonyági tevékenységét oda kell kifejlesztenünk, hogy egészen gondozás nélkül és segítség nélkül egyetlenegy elhagyatott gyermekünk és munkaképtelen szegényünk se maradjon. Szászvárosi árvaházunk helyzetéről, a persely-akcióval kapcsolatos nehézségekről, beszámol az igazgatótanácsi jelentés, én itt csak arra utalok, hogy ha élő és öntudatos egyházunkban az árváink irányában ápoltt szeretet, ez a szeretet elég gazdag is lesz arra, hogy a segítségnek útjait és lehetőségeit minden körülmények között meg tudja találni. Ha a nőszövetségek, presbitériumok e tekintetben tettekre lépnek, és áldozatkészek lesznek, akkor bizonyosan gondoskodni tudunk nemcsak meglevő árváink ellátásáról, hanem újabb árvák védelembe és gondozásba való felvételéről is. Református Kórházunkról most csak annyit állapítok meg, hogy e fiatal intézményünk az első válság nehézségein minden rázkódtatás nélkül túlhaladt. Elveszítette kiváló érdemekben gazdag igazgatóját és jeles műtőorvosát, azonban a nehéz átmenet ideje óta dr. Mester Gábor, aki kezdettől fogva hűséges lélekkel munkálkodik a Diakonissza-intézet és a Kórház érdekében, elismerésreméltó módon irányítja a Kórház tevékenységét, és a sebészet és belgyógyászat munkájának végzésére is olyan értékes, ifjú munkaerőket állíthattunk be, akik egyre több sikerrel tudnak gondoskodni kórházunk eredményes szolgálatáról és egyre inkább kiérdemlik a bizalmat és elismerést. E tekintetben nem téveszthetnek meg senkit a kórházzal kapcsolatosan fölmerült (önző indokokból fakadó) rosszindulatú híresztelések, nem is kétségeskedem afelől, hogy egyházkerületi közgyűlésünk tagjainak öntudatossága visszaútasítja az illetéktelen beavatkozásokat. A kórház kebléi tanácsa munkába vette a szervezeti szabályzat kidolgozását és hiszem, hogy kórházunk további tevékenysége még teljesebben igazolja a hozzáfűzött várakozásokat. Dr. Mester Gábornak, akít ez utóbbi

napokban bizonyos megtámadtatás ért, amely megtámadtatásnak alaptalanságát egy külön e célra kiküldött vizsgálóbizottság már meg is állapította, csak azt mondom, végezze tovább eddigi hűségével és kötelességtudásával a munkát és sohasem kétségeskedjék abban, hogy egyháza illetékes tényezői hűséges kötelességteljesítése alapján ezután is értékelni, megbecsülni fogják munkáját és ha kell, meg is védelmezik szolgálatának értékét.

Teljes elismeréssel kell megemlékezzem arról, hogy esperes atyámfiai az egyházmegyék vizsgálata rendjén egyre több figyelmet fordítanak népünk gazdasági életviszonyainak megállapítására és nem szűnnek meg gondjába ajánlani gyülekezeteinknek a gazdasági szervezkedés nélkülözhetetlen szükségességét. Számbaveszik a szövetkezeti életet, figyelemmel kísérik a birtokállományban történő változásokat, így például a gyulafehérvári esperes megállapítja, hogy a birtokállomány növekedett Buzásbocsárdon és csökkent Balázsfalván. Erőteljesen sürgeti az élénkebb szövetkezeti tevékenységet a nagyszebeni, marosi esperes is. Az erdővidéki egyházmegye esperese megállapítja, hogy egyházmegyéje területén hatszáz-tizenöt teljesen vagyontalan, semmiféle ingatlannal nem rendelkező család van. Ezen az úton még tovább kell haladnunk. Legutóbbi tény mutatja, hogy mennyire nagy szükség van arra, hogy egyházunk is meghallja a krisztusi parancsszót: Adjatok enni ti. Segítenünk kell népünket gazdasági életérdekei védelmében, munkaalkalmak megnyitásában, ipari oktatása biztosításában és továbbfejlesztésében. A kézdi esperes helyesen kéri számon például, hogy az egyházmegye egyes gyülekezeteiben milyen háziipari munkaágakat ismernek és gyakorolnak. A csombordi iskolához hasonlóan igyekeznünk kell újabb hasonló iskolák létesülését előmozdítani, kötelességünk támogatni gyermekeinknek az ipari pályákon való elhelyezkedését, erkölcsi védelmét, vallásos nevelését tanoncotthonok létesítése által. A nagyenyedi egyházmegye és a bekecsalji egyházmegye vizsgálóbizottsága, de más egyházmegyék bizottságai is egyre nagyobb figyelmet fordítanak arra is, hogy az egyes gyülekezetek földjei megfelelő módon kezeltessenek és erre vonatkozólag praktikus tanácsokkal és útmutatásokkal is szolgálnak. E jelenségek mutatják azt a munkamezőt, amelynek megművelése e tekintetben is egyházunkra vár.

Csak érintettem fontosabb feladatainkat és ime láthatjuk, hogy egyházunk felelőssége, terhe és kötelezettsége milyen nagy, ha azt akarjuk, hogy Anyaszentegyházunk a gondozása alatt álló félmilliónál több embert hitében, kultúrájában megtartva, értékes tényezőivé tegye országunk közéletének, alkalmassá tegye arra, hogy ezen a földön méltó módon tudja szolgálni Krisztus által Isten országának javát. A munka betöltésére munkásokra van szükség. Egyházunk munkájának eredménye elsősorban attól függ, hogy az egyház munkájának képviselői és hordozói milyen mértékben felelnek meg, elhivatásuknak és milyen támogatásra találnak az egyház egyetemes életében?

A lelkészek helyzete.

Nézzük először a lelkészek helyzetét. Püspöki szolgálatom egyik legsürgősebben megoldandó feladatát abban láttam, hogy mielőbb megalakítsuk a lelkészi értekezletet, hogy a lelkészi testület tagjainak összefogó, testvéri munkája megoldja a belső fegyelmzés, továbbképzés, kölcsönös segítség feladatát és megtegyen minden lehetséges dolgot avégből, hogy egyházkerületünk 642 lelkésze hitben megújult lélekkel, csüggedetlen szívvel, teljes munkaerejének latbavetésével állhasson Anyaszentegyházunk szolgálatában. A Bethlen Gábor városában, Kálvin nagy műve megjelenésének 4 százados évfordulóján történt megemlékezésével tett bizonyosságot lelkészi karunk képviselője arról, hogy erre a munkára készen áll és annak minél hathatósabb végzését szent kötelességének tartja. Kezünket Kálvin Intitutiójára téve, feleltünk arra a kérdésre: Kik vagyunk és mit akarunk? Azóta egyre több öntudatossággal foly, most már egységes irányban, az egyes egyházmegegyekben azelőtt is beindított, de most már egységes szempontok szerint szervezett munka. Megnyugvással jelenthetem, hogy csaknem minden egyházmegegyében egyre élénkebb lelkész-értekezleti tevékenységről számolhatunk be és előrehaladt a lelkészeknek az egymás támogatására siető segítő munkája is. A nagyenyedi lelkészek önsegélyző egyesülete 80 ezer lelt meghaladó tőkével rendelkezik. A dési, nagysajói, széki egyházmegegyék, a széki egyházmegegye kezdeményezésére, a papnék részére is tartottak össze jövetelt. A már tisztos múltra visszatekintő sepsi-i egyházmegegyei értekezlet munkája különösen

áldott eredményeket mutat föl a lelkészi továbbképzés, a bensőségebb kollegiálitás ápolása tekintetében és most is előljár az ígehirdetés színvonalának emelése érdekében beindított tevékenységével. A hunyadi lelkészi és tanítói értekezletek, a szép szellemi munka mellett, értékes példát adtak a szórványok gondozására is, amikor a szórványok gondozásával szórványgondozó lelkészt biztak meg. A lelkészek és tanítók segélyegylete a tagok fizetésének kétszázalékát veszi igénybe és az így befolyó jövedelem felét gyógykezelési segélyekre, felét tanítatási segélyekre fordítja. A kolozsvári egyházmegyében is van tevékenység és munka, valamint igen élénk volt a marosi egyházmegyében a lelkész-értekezlet munkája, amelyből különösen kiemeljük azt a példátadó kezdeményezést, amely ez egyházmegyében évek óta gyakorlatban van, hogy az egyházmegye lelkészei egy-egy egész hétre gyűlnek össze egymás hitének erősítésére, a bensőségebb testvéri viszony ápolására, továbbképzésük eredményesebb szolgálatára. Ebben az egyházmegyében az ifjabb lelkészek egyes gyülekezetekben evangélizációs összejöveteleket is tartottak. Az udvarhelyi egyházmegyében az értekezleti tevékenység mellett a lelkészek segélyezése céljából 1936. év folyamán 16 esetben 21.021 lei kamatmentes kölcsönt nyújtottak, betegségi segélyt 4 esetben adtak hétezeröt száz leiben, három teológust 3000 leivel segítettek. Meg kell említenem itt, hogy az udvarhelyi egyházmegye lelkész-értekezletének kezdeményezéséből egyházmegyei lelkészi missziói tanácsot is alkottak és ez a missziói tanács foglalkozott azokkal a kérdésekkel, amelyeknek megtárgyalását presbiteriumokban és a különböző gyülekezeti és szövetségi összejöveteleken szükségesnek tartják. Kiténő kezdeményezés és az én véleményem szerint egy ilyen missziói tanács foglalkozhatik azzal a feladattal is, hogy kiegészítve magát megfelelő világi tagokkal a szociális, gazdasági és népegészségügyi feladatokra és e munkák irányítására és ellenőrzésére megfelelő útbaigazítást, irányítást adjon. A lelkészi értekezlet gondoskodhatik arról is, hogy egy külön bizottság vitassa meg és állapítsa meg az ígehirdetés egységes kérdéseit és dolgozza ki programját és adja meg az eredményes ígehirdetéshez a szükséges útbaigazítást. Élénk tevékenységet fejtett ki a bekecsalji egyházmegye is, amely a megelőző évben előljárt a Kálvin intéstitúójával való komoly foglalkozásban. A felhozott példák

is mutatják, hogy lelkeszi karunkban megindult az élénkebb tevékenység, és alapos a remény, hogy ez a munka egyre több és áldottabb gyümölcsözést fog érlelni. A kerületi választmány négy alelnök vezetése alatt végzi az irányítás munkáját. Kádár Géza alelnök vezetése mellett a lelki munka, dr. Imre Lajos vezetése mellett a tudományos továbbképzés, Kiss Albert vezetése mellett a hatékony és eredményes szervezkedés és fegyelmezés problémája, Máthé Sándor alelnök közreműködésével a segélyakciók nyernek egységesebb irányítást. A központi választmány számbavette az egyes lelkeszi értekezletek körében a külföldi nyelveken olvasni tudó lelkészeket és rövidesen gondoskodni fog arról, hogy ezek részére lehető legkedvezményesebb feltételek mellett megfelelő könyvek és folyóiratok álljanak rendelkezésre. A szebeni egyházmegyében Bethlen Bálint főgondnok, a széki egyházmegyében Bethlen Béla főgondnok kezdeményezésére lelkeszi könyvtárak alapját vetették meg. Különösen áldásos volt az a továbbképző tanfolyam, amelyet a nyár folyamán Csombordon rendezett meg a lelkeszi értekezlet választmánya, amelyen hivatott előadók a külföldi teológiai irodalom egy-egy jelentősebb alkotását ismertették és beszélték meg a tanfolyamon résztvevő lelkészekkel, akik bibliaórákon és délután rendes istentiszteleteken vettek részt és résztvettek a csombordi gazdasági iskola munkáját ismerető összejöveteleken is. Így igyekezett gondoskodni arról az egyházkerületi lelkeszi értekezlet vezetősége a Bethlen-kollégium előljáróságának minden hálaára méltó támogatása mellett, hogy sok gonddal küzdő lelkészeink néhány napon át áldásos pihenést, lelki felüdülést nyerhessenek.

Lelkeszi státus=rendezés.

A lelkeszi kar munkája sikerének biztosítása érdekében azonban elodázhatatlanul szükség van a lelkeszi kar siralmas anyagi helyzetének orvoslására. Ez a kérdés az, amely a legtöbb fájdalmat és gyötrő aggodalmat okozza szívünknek. A lelkeszi státus rendezésének kérdése okvetlen és sürgősen megoldásra vár. Nem fogok nyugodni addig, amíg e kérdés minden illetékes tényező bevonásával, meg nem oldódik. Egy lépést e tekintetben tettünk előre. Számbavettük a tényleges helyzetet, elvégeztük a további munka alapját képező adatgyűjtést. Ez az adatgyűjtés rendelkezésünkre áll. Szerintem a lelkeszi

státus rendezésének kérdésével szorosan összefügg és ezzel kapcsolatosan kell megoldanunk az egyházközségek osztályokba sorozásának és az osztályokba sorozott egyházközségekbe állás foglalható lelkészek minősítésének kérdését. A beérkezett adatok nyilván mutatják, hogy az egyházközségekben nemcsak a javadalom, hanem a végzendő munka terhe és felelőssége között is nagy különbségek vannak. Más a lelkész feladata helyzete és munkaköre az egyes gyülekezetekben és épen ezért szükségesre rendezni, hogy ki mikor és milyen feltételek mellett, milyen gyülekezetekben foglalhat állást. Lehetetlenség, hogy egy semmiféle szolgálati érdemet fel nem mutató kezdő lelkész épen úgy jogosítva legyen valamely nagyobb gyülekezet állásának elfoglalására, mint az a lelkész, aki évekig tartó ernyedetlen munkával szerez erre érdemet és jogcímet. Meg kell végül állapítani azt a létminimumot is, amely biztosítja bármely helyen szolgáló lelképásztor megélhetésének alapfeltételeit. Teljes munkát igényelni csak akkor lehet, ha annyi lelkészi állást tartunk fenn, ahány lelkésznek hivatása gyakorlása érdekében szükséges életfeltételéről gondoskodni tudunk. Azoknak a lelkészi állásoknak a fenntartása, amelyeknek fenntartása eminens közérdek, valamely e célt szolgáló közalap biztosítása által kell történjen. Ime, ezekben látom a beérkezett adatok alapján a lelkészi státuszrendezés nagy problémája megoldásának feladatait. Komoly, alapos előkészítő munkát igényel ennek a kérdésnek megoldása. Azonban nem szabad visszariadnunk a nehézségektől, mert e kérdés megoldása egyházunk jövője szempontjából nélkülözhetetlen és elodázhatatlan. Javasolom, hogy közgyűlésünk kezdjen is hozzá a kérdés megoldásához azáltal, hogy a lelkészi státuszrendezés szabályozásának elkészítésére küldjön ki bizottságot. *A bizottság tagjaiként javasolom, részvételem mellett, a következők aai kiküldését: gróf Bethlen Bálint egyházkerületi főgondnok, dr. Tavaszy Sándor püspökhelyettes. Máté Sándor esperes, Tőkés József egyházmegyei főjegyző, Szotyori Lajos esperes, dr. Kovács András egyházkerületi ügyész, Mester Mihály, Laár Ferenc kerületi előadó aai.*

Lelkészek továbbképzése.

Mindent el kell követnünk a lelképásztorok áldásos tevékenysége és hathatós munkája sikerének biztosítása érdekében. Félreértik azok a reformáció gondolatát, akik azt hiszik, hogy

a reformáció tanítása bármiben is kevesítette vagy elszíntelenítette volna a papi munkának jelentőségét. Az egyetemes papság elve nemhogy kizárná, de egyenesen fokozza a lelkészi munkának jelentőségét és felelősségét, mert hiszen a lelkész különleges feladatává teszi minden gyülekezetben, az Isten dicsőségére, Krisztus lelke szerint való gyülekezeti tevékenység irányítását. Idézzük emlékezetünkbe, amint azt a bekecsalji esperes meg is tette, azt a képet, amelyet a lelkipásztori munkával szemben való igényről rajzol meg a második helvét hitvallás. „A lelkipásztor kötelessége a szent gyülekezet egybehívása, egyben az Isten ígéje magyarázásának és az egész tanításnak az egyház felfogásához és annak hasznára való alkalmazása, hogy így a tanításra hallgatóknak javára és a hívőknek épülésére szolgáljon. Hangsúlyozzuk, hogy az egyházi szolgáknak tiszte, hogy a tudatlanokat tanítsák, a késedelmeskedőket és az aluszékonnyokat az Úr útáiban való haladásra intsek és szorgalmazzák, a csüggedezőket pedig vigasztalják, erősítsék s övezzék fel a sátán különféle kísértései ellen, továbbá a bűnösöket feddjék, a tévelygőket útbaigazítsák, az elesetteket felemeljék, az ellenmondókat meggyőzzék, végre a farkasokat az Úr aklából elűzzék, a bűnöket és bűnösöket bölcsen és komolyan megrójják és el ne nézzék és el ne hallgassák a bűnt. Egyszersmind a sakramentumokat kiszolgáltassák, az azokkal való helyes élést ajánlják és azokban való részesülésre józan tanítással mindenkit előkészítsenek, a hívőket szent egységgel megőrizték, a viszálykodásokat akadályozzák, mint szintén a tudatlanokat a kereszténységre oktassák, a szegények szükségleteit a gyülekezeteknek ajánlják, a betegeket és a különféle megpróbáltatásokban terhelteket meglátogassák, oktassák és az élet útján megtartsák. Ezenkívül pedig nyilvános imádkozásokat, szükség esetén külön könyörgéseket tartsanak, böjtöléssel, szent önmegtartóztatással buzgón ügyeljenek mind arra, ami az egyház nyugalma és javára szolgál.” Volt-e valaha nagyobb szükség a lelkipásztorok itt körülírt munkájára, mint van a mostani időkben és e nagy feladat betöltésére nem kell teljes odaadás, kifogástalan felkészültség, csak a hivatásnak élő önfeláldozás? Mire van szükség e feladat betöltésében? Olyan theológiai tudományos felkészültségre, amely a teljes Szentírás ismerete, az anyaszentegyház tanításainak tudományos rendszeren nyugvó értelmezése alapján helyesen tudja tanítani, hirdetni Istennek

evangéliumát, széleskörű ismeret, felkészültség, mely képessé tegye a lelkipásztort arra, hogy gyülekezetét helyesen kormányozza és fegyvelje, alapos emberismeret és jóságos lelkület, mely alkalmassá teszi arra, hogy a gyülekezet megpróbáltatások között élő tagjait vigasztalni, segíteni, erősíteni tudja és mind e cél érdekében valóságosan élő hatalommá tudja tenni a gondjára bízott gyülekezet körében a Krisztus elhívottjainak egymással szemben érzett felelősségtudását és segítő készségét. Minél öntudatosabban ébred föl annak felismerése, hogy anyaszentegyházunk e feladat betöltésére alkalmas lelkipásztorok nélkül meg nem maradhat, annál világosabban kell éreznünk a kötelezettséget aziránt, hogy munkában álló lelkipásztorainknak segítséget nyújtsunk és kiváltképpen gondoskodjunk arról, hogy lelkészképzésünk valóban alkalmas legyen arra, hogy e nagy feladatok betöltésére egyre alkalmasabb lelkipásztorokat bocsásson ki. Nem tartom véletlenségnek, de egyenesen helyzetünkből folyó természetes jelenségnek ítélem, hogy ma érdeklődésünk központjában áll a teológusok továbbképzésének kérdése. Remélem, hogy egyházkerületi közgyűlésünk bölcsen fogja kijelölni a kérdés helyes megoldásához vezető utat. Kettős érdeket kell szem előtt tartani. Egyfelől a legnagyobb vigyázással kell őrködnünk afelett, hogy lelkészképzésünkben egy jottányit se adjunk föl abból az igényből, amelyet atyáink hitvallási iratunkban lefektettek az igehirdető lelkipásztorok teljesen alapos, feltétlenül megbízható tudományos teológiai kiképzésének igényével szemben, mert az én meggyőződésem szerint épen abból származott sok veszedelem egyházi életünkre, hogy ebből az igényből túlságosan sokat engedtünk eddig is a kör világiás közfelfogásának befolyására. Viszont ennek a követelésnek ébrentartása mellett gondoskodnunk kell arról is, hogy teológiailag kifogástalanul képzett, az anyaszentegyház szolgálatára emberileg a lehető legjobban felkészített lelkülettel kibocsátandó pásztorainknak megadjunk minden olyan gyakorlati, praktikus, gazdasági ismeretet is, amely szükséges ahhoz, hogy az evangéliumi lelkülettel szolgáló lelkipásztor minden vonatkozásban igazán a gyülekezet anygala legyen. Remélem, hogy e kettős szempontnak teljes összekapcsolását meg fogja találni mostani közgyűlésünk az ötödéves teológiai tanfolyam napirenden levő kérdésének megoldásában.

Tanítói értekezletek.

Megnyugvásunkra szolgálhat az, hogy nemcsak a lelkipásztorok körében van komoly mozgalom és törekvés a lelkesízi szolgálati munka színvonalának eredményessé tétele érdekében, hanem ugyanez a törekvés jellemzi tanítói értekezleteink munkáját. A legtöbb egyházmegyében tartottak komoly tanulmányokkal értekezleti gyűléseket és ezeken a gyűléseken nem csupán, sőt most már azt mondhatnók, csak egészen kivételesen foglalkoztak javadalmi kérdésekkel, bár tanítóink is elég mostoha körülmények között élnek, hanem mintatanítások, azoknak megbeszélése és tudományos pedagógiai kérdések alkották a megbeszélések központját. Sok helyen, például a marosi és széki egyházmegyékben, a tanítók a lelkészekkel együtt tartottak gyűléseket. A széki egyházmegyében, Noszolyban, dr. Schilling János két napon át látta vendégül az értekezleten megjelenő tanítók és lelkészek társaságát. Nem szükséges hangsúlyozni, hogy az egymás támogatására utalt és közös ügy szolgálatában álló ezen két testület tagjainak ilyen testvéri találkozója mennyi áldást jelenthet a közös munkára. A tanítói értekezletek munkáját is igyekszünk tőlünk telhetőleg előmozdítani és mindent elkövetünk avégből, hogy tanítóink is az anyagi nyomoruságoktól egyre kevésbé-lekötött erővel szolgálhassanak. Ezzel kapcsolatosan hadd legyen szabad egy fontos kérdésre felhívnom minden gyülekezetünknek, de különösen a gyülekezetek lelkészi családjainak, a vidéken élő intelligens református családoknak figyelmét. Az a kérésem hozzájuk, hogy vegyék körül több gyöngédséggel és szeretettel, különösen a gyülekezetekbe kikerülő fiatal tanítónőket és tanítókat. Féltő szeretettel neveli mindkét intézetünk a jövődő tanítónemzedéket és milyen sokszor megtörténik, hogy szép elhatározással, lelkes fogadalommal, de természetesen minden életismeret nélkül kikerül egy faluba egy finomlelkű tanítónő, egy serdülő fiatal leány és akkor alig kap ott szállást, ellátást, egy tőle lelkileg egészen távolálló környezetben és alig kap egyebet kifogásoló kritikánál és bizalmatlan, irgalmatlan elítélésnél, ha valamiben téved. (Csoda-é, ha ilyen környezetben, ilyen lelki hatások között, elbukik?) Úgy érzem, hogy szavamban a gyermekeit féltő édesanyának a szava szólal meg, amikor ezt mondom, jobban

féltsük, jobban szeressük, jobban védelmezzük fiatal munkásainkat, akár tanítónők, akár tanítók, akár kezdő lelkészek legyenek is, mert hiszen az ő munkájuknak sikere a jövődőt szolgálja.

Tanárok munkája.

A tanári értekezletek megalakulása és munkája is kezdetét veszi. Nem kell itt sem hangsúlyoznom, hogy a mai időkben milyen rendkívül nehéz akadályokkal kell megküzdeniök napi kötelességteljesítésükben tanárainknak is és hogy mennyire nehéz az ifjú tanároknak megszerezni a végleges elismertetést, oklevelet szolgálatukhoz. Egyházkerületünknek nagy jutalma az, hogy olyan tanári testületekkel dolgozunk, amelyeknek körében esztendőkre visszamenőleg sohasem fordult elé e testületek munkájára és erkölcsi színvonalára a legkisebb árnyat vető fegyelmi eset sem. A jövő felől is megnyugtató az, hogy a rendkívüli nehézségek között is 23 fiatal tanárunknak sikerült megszerezni a capacitáte vizsgát. A tanári értekezlet megalakulása, amely most a közgyűlés rendjén történik meg és amelynek megalakítását a magam részéről is szorgalmaztam, azt a célt szolgálja elsősorban, hogy egységes közszellemet teremtsen a különböző középfokú iskoláinkban és ezáltal megvessük az alapját annak a vallásos nevelésnek, amely egyedül lehet záloga református intelligenciánk döntő jelentőségű szerepének fentartásához és hogy végül a tanári értekezletek kézbevegyék a tanári továbbképzés felkarolását. Szükség van erre a tevékenységre. Tudományos irodalmunk munkásai főként tanáraink sorából kell hogy kikerüljenek. Sok lehetőségünk is van erre. Istennek hála, minden kollégium mellett nagyon szép könyvtár áll rendelkezésre s ha most keveset is tudunk áldozni e könyvtárak kiegészítésére, de hiszem, hogy a tanári értekezlet megalakító munkája ezt a kérdést is előbbre fogja vinni. Akár a tanítókkal együtt, akár külön, más alkalmas módon, de gondoskodnunk kell egy pedagógiai közlöny kiadásáról is, mert úgy érzem, hogy nevelői és oktatói munkánk sikere érdekében erre nélkülözhetetlenül szükség van és biztos vagyok abban is, hogy kellő szervezettség mellett e szükséglet megoldása nem fog elháríthatatlan nehézségekbe ütközni.

Presbiterek.

Amikor az egyházunk jövőjét biztosító munkásokról szólok, akkor beszélnem kell arról is, hogy a lelkészek és tanítók mellett mennyire hozzátartozik egyházunk életrendjének biztosításához az is, hogy a presbiterek komoly tevékenységét számbavegyük és gondoskodjunk arról, hogy presbitereink nagy feladatuk betöltésére egyre készségesebbek és alkalmasabbak legyenek. A presbitéri hivatás jelentőségét igyekeztem egész egyházkerületünk érdeklődésének központjába állítani akkor, amikor résztvettem a székelykereszturi egyházközség egyfolytában ötvenéven át tisztességgel szolgáló földműves presbitérének, Györffy Pálnak, jubileumi ünnepségén. Ezt a munkát becsültem meg anyaszentegyházunk nevében, amikor ugyancsak Brailában, egy másik ötvenéves presbitérnek a bibliámat ajándékoztam oda és követtem a bibliai igét: A vén ember előtt felkelj és az ő orcáját megbecsüljed. Még így is, ahogy vannak, hiszen nincsenek reánevelve presbitereink, hogy anyagi kérdéseken kívül egyébbel is foglalkozzanak, van is közöttük elég Baksay által emlegetett „Minek a”, „Már megint”, de azért ezek az egyszerű, becsületes, hitük mellett hűséggel kitartó földművesek, iparosok, ezek a mi egyházunknak teljes megbecsülésre méltó oszlopemberei. Ezeknek a hűségén és szilárdságán tört meg századokon keresztül az életünkre törő támadásoknak zuhatagja. Jobban gondoskodjunk presbitereink neveléséről, különösen igyekezzenek a lelkipásztorok arra, hogy a presbiterekhez és a presbiterek családjaihoz kapcsolódó viszonyuk nem világias értelemben vett sekélyes barátkozás, hanem az evangélium értelmében vett olyan barátság legyen, amelyet megszentel a Krisztus szava: Barátaimnak mondalak titeket. Az Isten igéjének, a Krisztus ügyének barátai, találkozzanak és beszélgeszenek többször közös gondjukról és feladataikról. Az esperesi jelentésekből reménykedő szívvel láttam, hogy ilyen irányban történtek is kezdeményezések. Hunyadmegyében, Petrilla-Lónya-telepén, az esperes egyházközségében, a zsilvölgyi egyházközségek presbiterei konferenciát tartottak, amelyen a zsilvölgyéből 97-en vettek részt. Feledhetetlen volt az udvarhelyi egyházmegyében a székelykereszturi jubiláris presbitéri találkozó, amelyen 400-an vettek részt, és amelynek keretében

a székelyudvarhelyi kollégium főgondnoka, dr. Gyárfás Pál és az egyházmegye esperese, intéztek emlékezetes szavakat az egybegyültekhez, és tettek megkapó bizonyoságtételt a presbiteri hivatás áldott jelentősége mellett. Örvendetes jelenség, hogy az udvarhelyi egyházmegyében, de más egyházmegyékben is, így például az erdővidéki egyházmegyében is, egyre gyakrabban foglalkoznak a presbiterek lelkikérdésekkel. Tovább kell haladni ezen az úton. Ha a férfiszövetségi munka a legtöbb egyházmegyében meg sem kezdődött, illetve már az első lépéseknél megakadt és más egyházmegyékben, ha van is valamely eredmény, de a további siker kétséges, e kérdésben vigasztalhatjuk magunkat azzal is, hogy maga az egyházközség szervezete, választóközgyűlése, képviselői közgyűlése, presbiteriuma, lényegében egy igazi férfiszövetség az egyház szervezetében Isten dicsőségének szolgálatára és ha egészséges szellemben, az evangélium lelke szerint folyik e testületekben a munka, akkor, különösen kisebb egyházközségekben és helyes bizottsági tevékenység bekapcsolásával, meg is van oldva a kérdés, viszont nélkülözhetetlen a női társadalomnak bekapcsolása a munkába. Ez a fölismerés indított annakidején arra, hogy a női társadalomnak olyan megszervezését javasljam a püspöki székeknek, amely ugyanazokon az elveken épül föl, amelyeken az egyházközség, egyházmegye és egyházkerület férfitársadalma évszázadokon keresztül megszervezést talált. A gyülekezeti diakonia szolgálat érdekében a nőszövetségi tagozatokat egyre teljesebben meg kell szervezni. A nőszövetségi választmány tagjaival úgy dolgozhatunk az egyházban, mint női presbiterekkel. A székelyudvarhelyi konferencia bizonyoságot tett arról, hogy református női társadalmunk elitje ebben a munkában teljes lélekkel hajlandó résztvenni és egyre inkább elhárít magától minden kisértést, amely a nőszövetségi munkát nem speciálisan egyházi, krisztusi szolgálatnak kívánja tekinteni, hanem mellékes világias jellegű egyesületeskedésnek.

Még csak arra utalok e kérdéssel kapcsolatban, hogy az ifjúsági és leányszövetségi vezetők egységes nevelését és irányítását az egyházkerület belmissziói előadójának ellenőrzése mellett lehetőleg állandó titkárok beállításával kell biztosítanunk és idővel gondolnunk kell arra is, hogy különösen az ifjúság hitvallásos kulturális továbbképzése egy olyan széles-

körü feladattá kell hogy kifejlődjék egyházunkban, hogy ennek a kérdésnek a legmagasabb egyházkormányzati tevékenységben is megfelelő hely biztosíttassék.

Egyházunk jövődő munkájának a sikere azon fordul meg, hogy az a 642 lelkipásztor, 359 tanító, 120 tanár, 4000 presbíter, ugyanennyi nőszövetségi választmányi tag, a különböző ifjúsági szövetségek vezetői, diakonisszáink, orvosaink, mindazok, akik különleges megbizatással köteleztettek el, de vállalkoztak is az aryaszentegyház szolgálatára, valóban úgy teljesítsék köteleységüket, mint a Krisztus seregének, ennek a lelki hadseregnek, őrhelyen álló megbizottjai. Az egyház azoknak a serege a mi hitvallásunk szerint, akiket az Ige és Szentlélek által hívott el Krisztus az ő szolgálatára. Ennek a seregnek kell küzdenie minden támadás és minden veszedelem ellen, amely Krisztus egyházának munkáját, életét és jövőjét veszélyezteti.

A küzdő egyház.

Mi ellen kell nekünk küzdenünk? Az egyház küzdelmeinek és fegyvereinek lényegét ismerjük az apostoli tanításból: Nem vér és test ellen vezetünk tusakodást, hanem a fejedelemségek ellen, a hatalmasságok ellen, ez élet sötétségének világbirói ellen, a gonoszság lelkei ellen, melyek a magaságban vannak. A mi fegyvereink lelkiek. Álljatok hát elő, mondja tovább az apostol, körülövezvén derekaitokat igazlelkűséggel és felöltözvén az igazságnak mellvasába és felsaruzván lábaitokat a békesség evangéliumának készségével, mindezekhez fölhevén a hitnek pajzsát, amellyel ama gonosznak minden tüzes nyílát megolthatjátok, az idvesség sisakját is felvegyétek és a léleknek kardját, amely az Isten beszéde. Minden imádsággal és könyörgéssel imádkozván, minden időben a lélek által és ugyanezen dologban vigyázván, minden állhatatossággal és könyörgéssel minden szentekért. Lelki fegyverekkel, lelki bajok, bűnök, gyalóságok, kísértések ellen kell küzdenünk, mert ha e lelki bajokat legyőzzük, akkor bizton tudunk védekezni az egyházunk életét támadó nehézségekkel szemben. Kétségtelen jelek vannak, amelyek az egyházunk életét támadó betegségeket biztosan mutatják. Hadd mutassak reá egy párra.

Először és talán legélesebben a kalotaszegi egyházmegye vette észre és a fenyegető veszélyre az akkori esperes, Bokor Márton, hívta fel a figyelmet, amikor belekiáltotta közvéleményünk lelkiismeretébe, hogy Kalotaszeg törzsökös kálvinista magyar népének életfáját évek óta rágja és pusztítja, gyökerében támadja az egyke veszedelme. Ugyanezt a bajt megállapította már és fel is vette ellene a küzdelmet az udvarhelyi egyházmegye is. Az udvarhelyi esperes legutóbbi jelentésében megállapítja, hogy a születések száma apad, a halottaké nő. Az udvarhelyi egyházmegyében 26 egyházközségben nem volt természetes szaporulat és ezek közül 20 egyházközségben 65-tel többen haltak meg, mint ahányan születtek. Hasonló jelenségeket állapít meg jelentésében a gyulafehérvári egyházmegye esperese is. Meg kell állapítanunk a bajok forrását és fel kell kutatnunk a gyógyítás eszközeit. Nem szabad azonban szemelől téveszteni egy jeles modern szociológus figyelmeztetését. Sohasem szabad elfeledni, hogy a születések visszaesésének okai nagyon különbözőek lehetnek. Ha a születési arányszámok csökkennek, abból kettőt állapíthatunk meg, vagy azt, hogy a népnek belvilága romlott meg, vagy azt, hogy a külvilága. Ha ez utóbbi az eset, akkor egészen hiábavaló dolog erkölcsi prédikációkat tartani a népnek s inteni a gyermekszaporodásra. A kiáltás nem fog visszhangra találni. Mielőtt a veszedelem megszüntetéséhez kezdenénk, az okokat kell világosan megállapítani. Én elismerem, hogy nálunk, a mi népünk körében is, komoly erkölcsi okai is vannak a születések csökkenésének. A kényelemszeretet, a fényűzés, az önzés, a ledér életfelfogás, mind ellenségei a gyermeknek, azonban mégse feledjük el, hogy e jelenségeknek a mi népünk körében nagyon fájdalmas gazdasági okai is vannak. Az erdővidéki esperes 600 és egynehány családról beszél, amely családok semmiféle ingatlan vagyonnal nem rendelkeznek. Ez a helyzet nem egyedülálló jelenség. A kevés földdel rendelkező székelység népfőlötségét eddig el tudta helyezni természetes intelligenciájánál és tanulékonyágánál fogva, ipari és kereskedelmi pályákon. De most mit cselekedjék? Azt, ami hatalmunkban áll, meg kell tenni, hogy életutakat teremtsünk, életlehetőségeket adjunk gyermekes családoknak. Szép példát adott erre a kicsiny hunyadmegyei, harói gyülekezet, mely a maga körébe felvett egy sokgyermekes iparos családot. Áldott

kezdeményezés, mely egyszerre három gyermekkel gazdagította az iskolát, megélhetési eszközöket adott a szegény család kezébe és az elindulásnál ruhával és élelemmel segítette. Egy gyertyaláng az éjszakában, amely mutatja, hogy milyen úton kell keresni a segítség eszközeit. Küzdenünk kell azért, hogy megélhetési forrásokat és életlehetőségeket teremtsünk azoknak a családoknak, amelyek a legszentebb ajándékkal, gyermekkel ajándékozzák meg a nemzeti és egyházi társadalmat. Ennél a kérdésnél és általában minden falumunkánál, jó lesz meggszívelni Jakab apostolnak józan figyelmeztetését: Ha pedig az atyafiak, férfiak vagy nők mezítelenek és szűkölködnek mindennapi eledel nélkül és ezt mondja nekik valaki tiközületek, menjetek el békességgel, melegedjétek meg és lakjatok jól, de nem adjátok meg néki, amikre szüksége van a testnek, mi annak a haszna. A hit, ha cselekedetei nincsenek, meghalt önmagában. Meglehetősen hasz-talan dolog röpiratokat terjesztetni, előadásokat tartani az egyke ellen, előadásokat tartani többtermelésről, tejgazdálkodásról, intenzívebb termelésről, ha nem adjuk meg népünknek a tényleges, valóságos feltételeket, mindezen okos tanácsok keresztülvitelére. Elismerem hogy erre a mi egyházunk nem képes, de vallom, hogy lehetetlenség csupán az egyháztól várni olyan kérdések megoldását, amelyeknek megoldásához nemcsak az egyház tanítására és erkölcsi hozzájárulására, hanem az egész nemzeti, politikai társadalomnak közreműködésére és összefogására is szükség van. Mi megtesszük a magunkét, még jobban igyekezünk teljesíteni kötelességünket, de nem szűnünk meg szót emelni azért, hogy a nemzeti társadalom és az állam is tegye meg a magáét és nyisson utat a megszületett és becsületben nevelt gyermekek megélhetéséhez.

A reverzális kérdése.

Az egykéhez hasonló lassú sorvadás veszedelme kísérti egyházunkat még mindig amiatt is, hogy a házasságkötéseknél nyílt vagy titkos reverzálisok erőszakolásával elragadják tőlünk nyílt vagy alattomos módon a még meg sem született gyermekeket. Ez ellen is a leghatározottabban védekeznünk kell. Ha országos törvényeink szerint nincsen reverzális, akkor a titkos reverzálisok szedése ellen is tiltakoznunk kell. Le kell szögeznünk egyházunk álláspontját a házasság kérdésében. A házasság egyházunk tanítása szerint a legszentebb életközösség

azzal az isteni hivatással, hogy a Krisztus lelke által férj és feleség, szülők és gyermekek, Isten országa hűséges szolgálataira szenteltessenek fel a hit, az imádság, a szeretet áldott erői által. A házasság nemcsak testi, de a Krisztus lelke által a legerősebb, legszentebb lelkiközösség. Ezért egyházunk is az igazi, teljesen harmónikus családi élet alapfeltételének tekinti a házastársak hitbeli egységét s a vegyesházasságot nem tartja kívánatosnak. Ettől mi is óvjuk hűveinket, valljuk, hogy abban a hajlékban, ahol a férj és feleség egy templomba jár, egy énekeskönyvből énekel, ugyanazon hit által épül az evangéliumból, kétségtelen, hogy biztosabb és könnyebb a lelkek megszentelődése. A vegyes házasságot azonban önmagában nem kárhoztatjuk. Ha különböző hitű felek lépnek házasságra a Krisztus lelke által, az ilyen házasság is áldott alkalom lehet arra, hogy a különböző lelki ajándékok tisztaszándéku érvényesítésével a házastársak, gyermekeik, a vallásos türelemnek, békülékenységnek, elfogulatlanságnak legyenek hordozói, nemcsak a család, de a társadalom életében is. Ennek azonban akadálya az, ha a vegyes házasságban valamelyik fél vallásos élete, hite és meggyőződése érvényesítésében akadályokat talál, megaláztatást szenved. Kárhoztatjuk azért a legnyíltabban és leghatározottabban azt a vegyes házasságot, amely hűveink hittagadásán épül fel. Valljuk, hogy az ilyen házasságon nem lehet Isten áldása, mert esküszegésen, a konfirmációi fogadalom megtagadásán épül fel s hiányzik belőle a jó lelkiismeret nyugalma. Erről a helyről komolyan és ünnepélyesen felszólítom egyházunk tagjait, hogy bármilyen egyház részéről jöjjön feléjük ilyen követelés, tiszta hitük öntudatos meggyőződésével, megbotránkozással utasítsák vissza a sátáni kísértést s legyenek tisztában azzal, hogy aki ilyen árulást elkövet egyházunkkal szemben, vagy aki ilyen árulás keresztülvételében résztvesz és szó nélkül eltűri, vagy annak léttéhezásában épen közreműködik, azt mi testvéri közösségünkben kiszakadottnak, a biblia kifejezésével élve, halottnak tekintjük, noha él. Fel kell lépünk a leghatározottabban ez életünkre törő titkos és alattomos támadásokkal szemben, fel kell élesztenünk hűveinkben az erős hit öntudatát és lelkészeinknek, presbiteriumainknak, nőszövetségeinknek, a különböző ifjúsági szövetségeknek egyik legelsőrangú feladatát kell hogy képezze, hogy a hitben bizonytalankodókat megerősítsék, úgy hogy egyszer már végét tudjuk

vetni ezeknek a machinációknak, amelyek képmutatással törnek az életünkre, mert hamis érveléssel megtévesztenek és számítanak a mi helytelenül értelmezett liberalizmusunkra, türelmességünkre és arra, hogy mi mindig óvakodtunk attól, hogy a mi felekezeti érdekeinket bármely vonatkozásban is előtérbe állítsuk.

Erőszakos térítések.

A harmadik veszedelem az a nagy kísértés, amely anyagi előnyök kilátásba helyezése által, ezeknek az érdekeknek hatalmi érvényesítése útján, igyekszik leszakítani híveinket egyházunk élő testéről. Ez ellen tudunk a legkevésbé védekezni. Ha valakinek kihull a kezéből a mindennapi kenyér és mi nem tudunk neki kenyeret adni, akkor elismerem, hogy nekem nagyon nehéz azt mondani: Éhez és tartsd meg a hitedet. Ide már mártíri hűség kell. Ez egy olyan döntés, hogy azért csak imádkozni tudok, hogy az Isten kegyelme erre is képessé tegye a megpróbáltatottakat, azokat, akiken én anyagilag segíteni nem tudok. Vallom azonban, hogy ha élő és eleven lenne bennünk a krisztusi összetartás, az kellene történjen, hogy az egész anyaszentegyház, ez a félmillió ember talpraálljon és azt mondja: Ha egy tag szenved, mindenik szenved és mindnyájan törünk egy darabot a magunk kenyereből és akkor megisméltődik az öt kenyér és két hal csodája. Hiszem azt is, hogy ez a veszedelem is elhárulna kellő fegyelem és összetartás által, mert a lojalitás követelményeinek becületes teljesítése, az országos törvények védelme ezeknek a tendenciáknak is útjába fog állani.

Szektáskodás.

A negyedik veszedelem a szektáskodás. E veszedelemmel különösképen találkozunk a szilágysági és marosi egyházmegegyekben. A szilágysági esperes jelentése szerint 46 egyházban kell küzdeni ellene. A marosi esperes is reámutat arra, hogy egyházmegegye majdnem mindenik egyházközségében találkozik a szekták rendbontó zavarkeltésével. Az ilyen támadásokkal szemben nincs más védekezés, csak a szilárd gyülekezeti fegyelem és a hitben biztos öntudat. A szektáknak mindig az nyújt kitűnő propagandát, amit a hivatalosok életében és a gyülekezetek életrendjében rosszindulatulag felfokozva bár, de vádként állíthatnak föl az egyház ellen.

Mi a védekezés eszköze? Eddigi fejtegetéseimben már utaltam rá. Az eleven, öntudatos, szilárd egyházi élet, amelyben a gyülekezetek vezetői és hívei teljes buzgósággal töltik be hivatásukat, küldetésüket. A sepsi egyházmegye esperese valóban helyesen hívja fel a figyelmet ezek mellett a védekezés leghatalmasabb eszközére, a sajtómunkának jelentőségére. Mondhatnám úgysis, hogy az iratterjesztésnek fontosságára. Általában egyházi életünknek egyik legfontosabb feladata, hogy híveinket megfelelő olvasmányokkal lássuk el. E célt szolgálhatják a minden gyülekezetben létesítendő helyes szempontok szerint összeállított könyvtárak is. E tekintetben is még igen sok elvégzendő feladat áll előttünk. Az iratterjesztés érdekében még sokkal többet kell tennünk. Ennek jellemzésére csak pár adatot idézek. Áldásos kezdeményezés az, ami a görgényi egyházmegyében történt. Ez egyházmegyében méltán emlékezik meg az esperes báró Kemény Jánosnéak, a nőszövecség elnökének, azon nagylelkű adományáról, mely szerint az egyházmegyében működő nőszövetségeknek harminc-negyven kötetből álló értékes műveket tartalmazó könyvtárt adományozott és a beszerzési összeget a kastélyában rendezett estély jövedelméből és az ő maga és férje által eszközölt pénz és könyvadományokból, teremtette elő. Hasonló törekvésekkel találkozunk tudomásom szerint a nagyenyedi egyházmegyében is, ahol Bethlen Mária grófnő indított hasonló akciót. Örömmel jegyzem meg, hogy a többi egyházmegyékben is van hasonló törekvés és az egyházmegyék esperesei következetesen számba is veszik a fennálló könyvtárakat és különös megnyugvásunkra szolgálhat az, hogy a Rikán belüli közösség egységes intézkedéseket is tett az iratterjesztés hatékonyabbá tétele érdekében. Ezzel kapcsolatosan különösen figyelemreméltó az, amit sajtóügyünk egységes rendezésének szempontjából a sepsi esperes állapít meg. A sepsi egyházmegye esperese megállapítja, hogy a különböző egyházi alakulatok nem képesek új lelkek bekapcsolásával felfrissíteni szövetségi munkájukat. Nem tudnak új tagokat beépíteni a Krisztus élő testébe. Akik már kezdetben megértették az Úr hívó szavát, azok ma még kitartóan és lelkesen tartják kezükben a munka eszközét, de a kívülállóknak nagy és mozdíthatatlannak látszó serege

sokszor bénítólag hat a jobbak buzgóságára, nem egyszer aggodalmakat támaszt a jövővel szemben. Ez ellen egyik leghatalmasabb védőeszköznek a sajtó ígérkezik, amelynek kérdése gyökeresen rendezendő lenne. Kellene, — írja — hogy legyen gyermekeknek, a leány és fiú ifjúságnak, a nő- és férfiszövetségeknek jól szerkesztett lapja és ugyanez a követelmény áll fenn a tanári, tanítói és lelkeszi közösségekre vonatkozással. Teljesen elismerem e követelménynek jogosultságát. Évek óta beszélünk erről a kérdéstről és valóban ideje lenne már, hogy minden illetékes tényező bevonásával rendezzük is ezt a kérdést. Olyan nagyjelentőségűnek tartom ezt a problémát, hogy sajtóügyünk rendezése és szervezése ügyében egy egyházkerületi bizottság kiküldését tartom szükségesnek, javaslom, hogy e bizottságban küldessenek ki a kérdés tanulmányozására és megfelelő javaslatfélékre a következők: *Dr. Bene Ferenc egyházkerületi főgondnok, püspök és püspökhelyettes, dr. Imre Lajos, Kis Albert, a különböző egyházkerületi szövetségek reprezentánsai, a lelkeszi, tanítói és tanári értekezletek elnökei és dr. Darkó Ákos előadótanácsos.*

Az egyház viszonyai.

Püspöki jelentésemben eddig arról szölkttam, hogy mit tartok elsőrendű szükségletnek avégből, hogy egyházunk működését hathatóssá, eredményessé tudjuk tenni népünk megtartásában, országunk javának munkálásában, Isten dicsőségének szolgálatában. A következőkben hadd emlékezzem meg röviden arról, hogy milyen szempontok vezessenek a testvér egyházkerülettel, más egyházakkal, külföldi testvéregyházainkkal, az állammal szemben való magatartásunkban. És azután egészen röviden pár szóban beszámolok saját tevékenységemről is.

Királyhágómelléke.

A királyhágómelléki egyházkerülettel természetsszerűleg igyekeztem ápolni és fenntartani a legbensőségesebb testvéri viszonyt és hogy együttműködésunkat nem sikerült még teljesebb mértékben kifejleszteni, annak főként az az oka, hogy szolgálatom ez első éve minden figyelmemet saját belső viszonyaink számbavétele és további programmszerű tevékenységem irányvonalai megállapítása foglalta le. Mihelyt lehet, azonban dolgozni kezdek ebben az irányban is. Nem tudtunk

egységes álláspontra jutni a zsinat összehívásának kérdésében. Testvéreink halaszthatatlanul sürgős feladatnak tekintették a zsinat összehívását, különösen a lelkészválasztási törvény reformját, azonban igazgatótanácsunk is egyetértett velem abban, hogy bár teljes mértékben egyetértünk királyhágómelléki testvéreinkkel abban, hogy a zsinat munkájának újrafelvétele valóban szükséges, de a jelenlegi időket nem tekinthettük megfelelően alkalmasnak a zsinat munkájával kapcsolatos tárgyalások felvételére, másfelől számolni kívántunk azzal a körülménnyel is, hogy a zsinati tagok mandátuma a jövő évben lejár és sokkal megfelelőbb lesz, hogy ha egy szabályszerűen újraalkotott zsinat kezd új tevékenységbe és számol ez időpontig, bizonyára kialakuló nyugalmasabb politikai helyzettel. Egyebekben rövidesen sor kerül arra, hogy fölvegyük a személyes tárgyalások fonalát és kiépítsük az együttműködés programját.

Élénk figyelemmel kísértük külföldi református testvéreink munkásságát és hálás szeretettel gondolunk a presbiteriánus világszövetség keleti osztálya kiküldötteinek látogatására, akik résztvettek a lelkészi értekezlet alakulógyűlésén, szolgáltak kolozsvári, marosvásárhelyi gyülekezetünkben, meglátogatták a szászvárosi árvaházat és résztvettek Bethlen Gáborra való kegyeletes emlékezéssel a marosillyei megújított templom felszentelésén is. A presbiteriánus világszövetség ezévi konferenciájára, anyagi helyzetünk nehézségei miatt, nem küldhettük el képviselőtünket, de kifejezésre juttattuk készségünket, hogy saját munkakörünkben velük együtt érző hűséggel igyekszünk képviselni közös hitünk alapelveit.

Elküldöttük azonban képviselőtünket Maksay Albert teológiai tanár személyében a stockholmi és lausannei ökuménikus irányzatú világszövetségek ezévi konferenciájára Oxfordba és Edinburgba, hogy ezáltal is bizonyosságot tegyünk arról, hogy a mi egyházunk készséges lélekkel kívánja ápolni az egyházak közötti testvéries viszonyt és hűséggel kíván bekapcsolódni külföldön és itthon is az egyházak közötti bensőségebbé egység megszilárdítása érdekében végzendő munkába, amely a világnyomorúságon elsősorban Krisztus egyházainak szolgáló szeretete által kíván segíteni. Valóban szükség van arra, hogy Krisztus egyházai itthon is, külföldön is, kutassák a testvéri együttműködés feltételeit és ápolják egymás között a békesség

öntudatát. Amikor Németországban először kezdett szervezett erővel fellépni a vallásgyűlölet és Istenkáromlás, a keresztyén lelkiismeretnek komoly figyelmeztetésével szólott nemzetéhez Wickherm; Ne csak elítéljük ezeket a szerencsétlen lelkeket, mondotta, akik fellázadnak Krisztus és az ő egyháza ellen, hanem mélységes bűnbánattal gondoljuk át a rettenetességet, hogy Krisztus ellenségei jelentős részben olyan emberek közül kerülnek ki, akik keresztyén szülőktől származnak. Krisztus ellenségei emberek, akiket megkereszteltek és a szent keresztség által helyeztek a Krisztus karjai közé, emberek, akiket keresztyén iskolában és keresztyén hitoktatás által neveltek és gondoljuk meg, hogy ha ezek az emberek olyan fellázadó gyűlölettel fordulnak a Krisztus ellen, vajjon nem terheli-e rettenetes felelősség azokat, akiknek Istentől rendelt gyönyörű hivatásuk lett volna az, hogy az emberek előtt a Krisztus evangéliumát lelkeket megnyerő, hódító erővel és szeretettel képviseljék? Valóban arra van szükség, hogy Krisztus egyházai mindenütt megkeressék az együttműködés útjait és lehetőségeit és világos öntudatával az apostoli tanításnak, hogy az ajándékokban különbségek vannak, ápolják és élesszék híveikben a Krisztus lelkét, amely lényegében a szolgáló szeretetnek a lelke.

Igy kerestem és igyekeztem szüntelenül ápolni én is hazánkban nemcsak a hozzánk természetes kapcsolatban lévő protestáns egyházakkal, de az ortodox, római katolikus és görög katolikus egyházak vezetőivel is a testvéri viszonyt. Hálásan kell megemlékeznem arról a lekötelezően finom, magas keresztyén kultúrától áthatott jóindulatról, amellyel az ortodox egyház metropolitája, a nagyszebeni érsek, alkalmat nyújtott egyik tehetséges teologusunknak, Juhász Istvánnak, hogy az ortodox egyház mélyebb megismerése céljából a szebeni teológián tanulmányokat folytathasson. Itt köszönöm meg a tudós főpaprak szívességét, amellyel a nagyon értékes görögkeleti egyházi irodalomnak könyveivel megajándékozott. Amikor egyházkerületi közgyűlésünk előtt ünnepi formában adok kifejezést köszönetemnek, megállapítom azt is, hogy ezután is nagyon kedves kötelességemnek ismerem, hogy közreműködjek abban, hogy jobban megismerjük egymást, kicseréljük lelki értékeinket, mert arról vagyok meggyőződve, hogy kibeszélhetetlen áldás fakad abból, ha a gondjainkra bízott egyházak együttesen egyengetik az utat a krisztusi

szeretetben való találkozásra és harmónikus együttműködésre a közös haza javára. Én egész életemben és püspöki szolgálatom óta szélesebb körben is ebben az irányban dolgozom és nem szűnök meg dolgozni, mert túltekintve a szorosabban vett egyházi vonatkozásokon is vallom azt, amit a görög katolikus egyház áldott emlékezetű érseke, Suciú mondott; Ha a politika ellentéteket támasztott a két nép között, csak egy kötelességet érezzünk, azt, hogy az ellentéteket minél hamarabb tüntessük el, keressük azokat a lehetőségeket, melyek hazánk javára közelebb visznek egymáshoz, ne feledjük el egy pillanatra se, hogy egy a sorsunk, ezen a földön együtt kell élnünk és halnunk.

Egyházunk és az állam.

Ilyen értelemben veszem ki részemét az országos közérdek szolgálatából, keresek kapcsolatot mindazokkal, akik a keresztyén hit és erkölcs alapjait védik, ezeken az alapon dolgoznak országunk keresztyén kultúrája előhaladásán. Határozottan és ünnepélyesen hangsúlyozom most is azt, aminek Őfelsége, a király előtt eskütételeim alkalmával egy életreszóló kifejezést adtam, hogy egyházunk mindenben a teljes Szentírás alapján áll és hitvallásunk egyházunk minden híve számára szent kötelességgé teszi a király és haza iránti hűséget. Vallást teszek arról, hogy egyházam becsületes és igaz lélekkel kívánja betölteni szent küldetését a világban, komoly kultúrmunkával akar szolgálni a haza javára. Azért ismétlem meg ezt a nyilatkozatot, hogy határozottan utasítsak vissza minden olyan velünk szemben ellenséges indulatból fakadó gyanúsítást, amely az ártani akaró ember gonosz indulatával kétségessé akarja tenni esküvel megszentelt lojalitásunkat és rossz hírét akarja kelteni egyházunk életrendjéhez tartozó különböző belmissziói tevékenységünknek. A mi anyaszentegyházunk a krisztusi szeretet lelke szerint hűséggel végez országépítő munkát és ezért jogos és indokolt az a kérésünk, hogy egyházunk munkásai, a többi egyházak munkásaihoz hasonló támogatásban részesüljenek és hogy egyházunk hit és erkölcsi életrendjéhez tartozó szervezeteink minden vonatkozásban akadálytalanul működhessenek. Javasolom, hogy ezzel kapcsolatos kéréseink, panaszaink, kívánságaink kifejezésre juttatása céljából memorandumot nyújtsunk át a

kultuszminiszter úrnak és a miniszterelnök úrnak és e memorandumban lojalitásunk kifejezésre juttatása mellett kérjük lelkészi karunk számára a kongruakérdés méltányos rendezését, egyháztársadalmi alakulataink zavartalan működésének egységes rendelet által való biztosítását. A memorandumot egyházkerületünk solemnis küldöttség által adja át, amelynek tagjait az egyházkerület elnöksége és vezető tisztviselői alkossák.

Személyes munka.

Végül saját munkámról kellene beszámolnom. Erre csak egész röviden térek ki. A hozzám beérkezett ügydarabokat igyekeztem a beérkezés sorrendjében pontosan ellátni. Nagy gondot kívántam fordítani arra, hogy gyülekezeteinket meglátogassam amikor csak lehet és hirdessem számukra Isten megtartó szeretetének evangéliumi vigasztalását és útmutatását. Egyetlen alkalmat sem mulasztottam el, amit csak megtehettem, a lelkipásztori és tanítói testületekkel való közvetlenebb érintkezés ápolása céljából. A következő egyházmegyékben szolgálhattam: A bekecsalji egyházmegyében az erdőszentgyörgyi templomot szenteltem fel. Ezen az ünnepélyen résztvettek gróf Teleki Arcthur és Bethlen György főgondnok is, akik beszédeket tartottak. A görgényi egyházmegyében felszenteltem a műértő gonddal és áldozatos buzgósággal megújított unokai kis templomot, ezzel kapcsolatosan szólottam a toldalagi, pókai, sárpataki gyülekezetek tagjaihoz is. Istentiszteletet tartottam Sáromberkén, előadást tartottam az egyházmegyei lelkészértekezletnek e községben tartott gyűlésén. Meglátogattam ez alkalommal a geryeszegi egyházközséget és annak iskoláját. A látogatásokon résztvett Teleki Arcthur főgondnok úr is és hálás szeretettel gondolok vissza az egyházmegye esperesének, Kiss Lajosnak, gróf Teleki Domokos főgondnoknak és az ő lelkes munkatársaiknak segítségére, valamint gróf Teleki Károlynénak és háza népének páratlanul kedves vendégszeretetére. A hunyadi egyházmegyében meglátogattam a szászvárosi árvaházat skót vendégeinkkel együtt és résztvettem a marosilyei egyházközség templomszentelésén. A megelőző időkben még mint püspökhelyettes látogattam meg a hátszegi gyülekezetet és ugyancsak 1935-ben felszenteltem a szászvárosi szépen megújított templomot. Kézdivásárhelyen

püspökhelyettes és generális direktor aa-val együtt vettem részt a gyülekezeti ünnepélyen, egyházmegyei, nőszövetségi és presbiteri lélekemelő találkozon. A marosi egyházmegyében a marosvásárhelyi kollégium vendiáktalálkozáján vettem részt, mint a kollégium egykori hálás növendéke. A nagyenyedi egyházmegyében Enyeden szenteltem föl az iskolát, ismételtén tartottam előadásokat, résztvettem a Csombordon megtartott leánykonferencián, lelkészi konferencián és a Csombordon tartott istentisztelet mellett felszenteltem a szomszédos kis filiának, Magyarbagónak, megújított templomát, ígét hirdettem Magyarlapád községben és mint a gyulafehérvári egyházmegye gondnokát, a lapádi gyülekezet patrónusát látogattam meg báró Bánffy Dánielt és néztem meg fugadi gyülekezetünk iskoláját. Köszöntem meg neki őseihez méltó áldozatkészségét, mellyel drága kis fia születése alkalmából 100.000 leít adott egyházunknak rendelkezésére szeretet szolgálata előmozdítására. A nagysajói egyházmegyében dr. Tavasz Sándor aa-val meglátogattam a besztercei, somkerek, sajszentandrás, szentmátéi, újösi gyülekezeteket és a lomperti kis szórványt, e látogatás rendjén felszenteltem szentmátéi és újösi iskoláinkat. A sepsi egyházmegyében meglátogattam a gidófalvi gyülekezetet és felszenteltem elismerésreméltó áldozatkészséggel megújított templomát, megvizsgáltam a sepsiszentgyörgyi kollégiumot és leánygimnáziumot dr. Illés Gyula és Mester Mihály tanácsos aai-val együtt és ez alkalommal résztvettem a Rikánbelüli közösség közös lelkészi értekezletén, nőszövetségi konferenciáján és úgy e konferenciák, mint a sepsiszentgyörgyi gyülekezet számára, alkalmi előadásokat tartottam. Felszenteltem a brassói gyülekezet iskoláját, meglátogattam a külváros gyülekezeteit, valamint ez alkalommal felszenteltem a zernesti kultúrházat. A széki egyházmegyében felszenteltem a kudui gyülekezet megújított templomát és ezzel kapcsolatosan meglátogattam a bethleni gyülekezetet is és istentiszteletet tartottam e gyülekezet számára is. Az udvarhelyi egyházmegyében meglátogattam a székelykereszturi gyülekezetet, résztvettem egy ötven éven át hűséggel szolgáló presbiter jubileumi ünnepségén, az egyházmegyei presbiteri és nőszövetségi konferenciákon. Székelyudvarhelyen résztvettem főjegyző testvéremmel együtt a nőszövetségi konferencián. A bukaresti többszöri hivatalos utak mellett végül felkerestem

Laár Ferenc előadó tanácsos aa-val együtt az óromániai egyházmegye összes gyülekezeteit, anya és filiális egyházait és mindenütt ígét hirdettem és számbavettem regátban élő híveink egyházi életviszonyait. A bukaresti gyülekezet megvizsgálásánál közreműködtek dr. Illés Gyula és Laár Ferenc előadótanácsos is, természetesen mindenütt velem volt Tőkés Ernő aa, az egyházmegye esperese, aki köszönetreméltó módon igyekezett biztosítani e nagy feladat elvégzésének zavartalan lefolyását. E vizitációról és ezzel kapcsolatos tevékenységeimről ismertetések jelentek meg a különböző lapokban, de az esperes által megírt gondos ismertetést közölte a Református Szemle is, azért én ez alkalommal e regáti vizitációról nem kívánok részletes beszámolót nyújtani. Ennek a vizitációnak az volt a célja, hogy közvetlen megismerés alapján állapítsuk meg az ókirályságbeli gyülekezetek között végzendő munkájuk számára a tényleges viszonyoknak megfelelő programot, vegyük számba eddig végzett szolgálatunk eredményét, tekintsük meg ott szolgáló lelkészeink, tanítóink helyzetét, kerüljünk közvetlen kapcsolatba ott élő híveinkkel, fogjunk kezét velük, vigyük el hozzájuk lelki édesanyjuknak, református egyházunknak, evangéliumhirdetését, vigasztalását és útmutatását. Nehéz, erőt megpróbáló, komoly feladat volt, de hála legyen Istennek, minden fáradtságért gazdag kárpótlást találtunk abban a túláradó szeretetben, amellyel fogadtak híveink. Illesse köszönet mindazokat, akik e szolgálatban megosztották velem a fáradtságot, illesse köszönet közvetlen munkatársaimat, a vendéglátó gyülekezeteket, hatóságokat. Az ókirályságbeli egyházi élet vezetésére, amint említettem, külön az ottani viszonyoknak megfelelő munkaprogram kidolgozására van szükség, az ottani helyzetnek megfelelőleg kell szabályozni a gyülekezetek kormányzását, gondoskodni kell arról, hogy különlegesen nehéz és komoly feladatok betöltésére elhivatott munkásaink megélhetését biztosítsuk.

Az ókirályságban öt olyan gyülekezetünk van, amelyben meglévő tisztes vagyonunk alapot nyújt arra, hogy e helyeken megfelelő támaszpontokat építsünk ki a komoly, alapos szórványmunka beállítására és elvégzésére. Nem részletezem a programot, mert annyira nagyjelentőségűnek tartom a kérdést, hogy ókirályságban élő híveink és gyülekezeteink között végzendő munkánk szabályozására és irányítására egy külön bizott-

ság kiküldését javasolom és kérem. A bizottság tagjai lennének: elnök gróf Teleki Arctur, Püspök, dr. Tavaszty Sándor, dr. Imre Lajos, Kiss Albert, Kovács András dr., a bizottság előadója Tókés Ernő esperes és felkérjük a bizottság munkájában való résztvételre Sándor József főgondnok aát, aki évtizedeken át olyan nemes odaadással és hűséggel hordozta szívében regátban élő híveink sorsát és tett meg mindent hitükben való erősítésük, védelmük érdekében.

Az egyházkerületi kormányzat körében is hűséggel igyekeztem betölteni a reáruházott feladatokat. Hálásan ismerem el, hogy e munkámban nagy segítséget jelentett számomra régi, hűséges munkatársaimnak, az előadótanácsosoknak komoly felelősségtudattól áthatott kötelességteljesítése, de nemcsak az ő, hanem az egész tisztviselői karnak, buzgó és lelkiismeretes munkája. Megérdemlik, hogy itt tegyek bizonyosságot arról, hogy kötelességüket úgy végezték el, hogy abban kifejezésre jutott az az igazság, amelyről az Anyaszentegyház szolgálatában álló tisztviselőnek nem is szabad soha megfeledezni, hogy az Anyaszentegyház munkáinak lelkiismeretes ellátása a legszentebb célnak, az Istenország szolgálatának való áldozást jelenti. Boldog vagyok, hogy az egyházkerület bölcsesége dr. Tavaszty Sándor egyházkerületi főjegyző aa. személyében olyan első munkatársat állított mellém, aki nagy feladataim betöltésében egy szív és egy lélek velem és akinek egyetértő munkássága záloga annak, hogy nagy feladataink betöltésében mint barátok és testvérek mindenkor megértéssel fogunk együtt dolgozni többi munkatársainkkal. Az előadótanácsosok és tisztviselők közül ez alkalommal két nevet legyen szabad kiemelnem: a Laár Ferencét és a Mester Mihályét. A Laár Ferencét azért, mert ő először teljesít szolgálatot e mai közgyűlésen. Szeretettel üdvözlöm őt s kívánok áldást munkájára és örömmel teszek tanúságot amellet, hogy benne értékes munkarőt nyert egyházkerületi kormányzatunk és hogy ő is kiválóan beleilleszkedett kipróbált munkaközösségünkbe. A Mester Mihályét azért, mert ezt a komoly felelősségtudással, fedhetetlen hűséggel és becsületességgel, anyaszentegyházunk iránt való odaadó szeretettel dolgozó régi tisztviselőnkét méltatlan és igazságtalan támadás érte. Ezt a támadást megbotránkozásal utasítom vissza, és itt a közgyűlés színe előtt adok kifejezést annak a bizalomnak és elismerésnek, amellyel Mester

Mihály személye iránt viseltetünk és egyszersmint épen ezzel kapcsolatosan és itt a közgyűlés színe előtt, tesztek tanúságot arról is, hogy szolgáló tisztviselőinkben mi mindenkor megbecsüljük az értékét és van elég öntudatunk arra is, hogy tisztességben ékeskedő nevüktől távoltageunk és elhárítsunk minden méltatlan árnyat.

A feladat terhe.

Ime, ezekben tehetem meg jelentésemet a Főtiszteletű Egyházkerületi közgyűlés előtt. Tudom, hogy sok mindent nem végezhettem el, amit szerettem volna, sokban tévedtem, mulasztottam, azonban mindig úgy volt és a mai időkben különösen úgy van, hogyha az erdélyi református püspöknek száz keze lenne a munkára, az a száz kéz sem lenne elegendő minden reávaró feladatnak elvégzésére. És hogyha az erdélyi református püspöknek száz szíve lenne, annak a száz szívnek is lenne elég gondja, elhordozni való terhe és aggodalma. Amit lehet, amit tudok, azt ezután is jó lélekkel és kész szívvel megteszem, a többit pedig pótolja a Ti bizalmatok, türelmetek, szeretetetek.

Most pedig föl a szívekkel! Higyjük azt, hogy egyházunknak, népünknek, anyaszentegyházunknak sorsa és jövője nemcsak emberi bölcseségtől, emberi erőtől függ csupán, hanem a mi sorsunk és jövődünk az Ő kezébe van letéve, a mi mennyei Atyánknak kezébe, akinek szentséges izenete, a mi számunkra is megtartó üzenete, szent Fiának izenete: Bizál, a Te hited megtart téged.